
KÜRESEL YÖNETİŞİM VE İDARE-MEDYA İLİŞKİSİ KAPSAMINDA TÜRKİYE'DE KALKINMA GAZETECİLİĞİ

Gülşen SARAY¹

Öz

Bu çalışmanın amacı, ulus devletleri etkileyen 'yeni dünya düzeni, küreselleşme ve yönetim' olgularının etki alanı içinde Türkiye'de yaşanan idari değişim ve dönüşüm süreçleri hakkında halkı bilgilendirme görevini üstlenen basın 'kalkınma gazeteciliği' kapsamında incelemektir. Türkiye'nin kalkınma sürecine paralel olarak medyanın kurumsal gelişimi üzerine tarihsel bir durum tespiti yapılmaktadır. İdare-medya ilişkileri küresel düzenle bağlantılı gelişmektedir; ayrıca ABD ve AB kapsamında uluslararası yardım programlarına olan bağımlılık, küresel hukukun iç hukuka uyarlanması gibi diğer unsurlar görülmektedir. Birçok ülkede açık veya gizli sömürgecilik uygulamalarının terk edilmesi sonrasında gelişen yeni 'yönetişim' anlayışının faydacı uygulamaları, gazeteciliğin gelişimi ve medyanın kurumsal farklılaşması üzerinde bir etki alanı yaratmıştır. Batı'nın kolonyal iktidarına asla maruz kalmamış olan Türkiye'de idari değişimlerin halka anlatılması ve kamuoyunun dönüşümü özümsemesinin yansıtılması açısından 'kalkınma gazeteciliği' önemli roller üstlenmiştir. Başkanlık sistemine geçen Türkiye'nin değişim ve dönüşüm sürecinde, İdare ve medya ilişkilerine bakmak faydalı olabilir. Küresel yönetim anlayışı kapsamında İdare-medya ilişkilerinin Türkiye'de kalkınma süreci ile birlikte ele alınması bu çalışmayı özgün kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma-Gazeteciliği, Küresel-Yönetişim, İdare-Medya ilişkisi
JEL Sınıflandırması: L82, M14, O17, O19, P19, P39, Y50, Y80, Z19

DEVELOPMENT JOURNALISM IN TURKEY WITHIN THE SCOPE OF GLOBAL GOVERNANCE APPROACH AND ADMINISTRATION-MEDIA RELATIONS

Abstract

The purpose of this study is to examine the press within the framework of 'development journalism' undertaking the duty of informing the public about the administrative changes and transformation processes experienced in Turkey within the scope of the 'new world order, globalization and governance' phenomenon affecting the nation states. A historical situation is determined on the institutional improvement of the media parallel to Turkey's development process. The relations between the Administration and the media are developing in connection with the global order; other aspects are also observed such as the dependency on international aid programs under the USA and EU; to be a party to international agreements and requirement for adaptation of the international law to domestic law. In many countries, utilitarian practices of the new concept of governance conception following the abandonment of open or hidden colonial practices have also created an impact on the development of journalism and the institutional differentiation of the media. 'Development journalism' has played an important role by informing citizens about public administrative changes and by reflecting the public assimilation of the transformation in Turkey, which was never subjected to Western colonial rule. It may be useful to look at the Administration-media relations during the change and transformation process of Turkey to a presidential system. What makes this work unique is that the Administration-media relations are handled together within the scope of governance along with the development process of Turkey.

Keywords: Development-Journalism, Global-Governance, Administration-Media Relation
JEL Classification: L82, M14, O17, O19, P19, P39, Y50, Y80, Z19

---

¹ Ph.D. Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Anabilimdalı, Ankara; M.A. Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, Atılım Üniversitesi, Ankara; M.Sc.equiv. Ruhr University of Bochum, Almanya; B.Sc. FH/TH Cologne University of Applied Sciences, Almanya. e-mail: synergy.saray@gmail.com ;ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3910-3296>

1. Giriş

“Westphalian Barışı” (1648, Ekim) sonrasında, Uluslararası hukukta her ulus devletin ilkesine dönüşen devlet egemenliği kavramının uluslararası sisteme yerleşmesi ile (Stohl ve Lopez, 1998), Avrupa’da oluşan ulus devletlerin arasındaki ilişkiler özellikle Dünya ticaret yollarının oluşumlarına bağlı olarak günümüze dek gelişmiştir. 1492’de keşfedilen Amerika kıtası, İspanyollar, Portekizliler, Fransızlar ve İngilizler tarafından kolonileştirilmiştir (ICA 1978: 1-9). Deniz yollarına açık olan Avrupa devletlerinin 1820-1939 yılları arasında (www.the-map-as-history.com) diğer devletleri kolonyal iktidarları altına alma pratikleri, İkinci Dünya Savaşı sonrası çözülmeye başlamıştır. Amerikan Uluslararası İletişim Ajansına (ICA, 1978: 41) göre, Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) kuruluşundan (1776) beri güçler dengesinde değişimler yaşanmıştır.

Sömürgecilik anlayışının ülkesel uygulamaları yönetim stratejileri kavramına farklı bakış açıları getirmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra birçok uluslararası kurumun oluşması kaçınılmaz olmuştur. Ülkelerin kaderini etkileyen Soğuk Savaş döneminde beliren siyasi kutuplaşma, yerini Küreselleşme olgusuna bırakmıştır. Küreselleşme, ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarıyla dünya ölçeğinde kendini hissettirmiş, özellikle ‘küresel yönetim’ ile ilintili olarak bazı ülkelerde ‘yeni kamu yönetimi’ (YKY) anlayışı yerleşmeye başlamıştır.

Türk devlet anlayışında, kriz veya radikal dönüşüm anlarında ‘Devletin devamlılığı ilkesi’ her zaman olağan bir tercih olmuş, devlette süreklilik ve düzenlilik öngörülmüş, değişkenlik ve yeniliklere uyarlamalar yapılarak kamu hizmetinin gerçekleşmesi sağlanmıştır (Atasayan, 2012: 87-90). Devletlerin kurumsal düzeninde değişim ve dönüşüm gerektiren yenilikçi hareketlerle yönetim anlayışının değiştirilmesinin, uzun veya kısa vadeli toplumsal etkileri ve devlet kurumlarında reform gerektiren belirleyici kopma noktaları zamana yayılmaktadır. Türk siyasi tarihinde demokratik rejimin yerleştirilmesi sırasında görülen bazı türbülanslar, iç siyasi güçle veya askeri darbelerle idareyi ele geçirme eğilimleri incelendiğinde, idari alanda yerleşik düzenin birden bire tersyüz edilebildiği görülmüştür. Bu durum Türk medyasında adeta bir sebep sonuç ilişkisi içinde farklı basın kurumlarının ön plana çıkarılmasına vesile olmuştur.

İdare’yi denetleme görevini Dördüncü güç olarak anılan medya organları üstlenmektedir. ‘Kalkınma gazeteciliği’ bu süreçte, yeni bir gazetecilik türü şeklinde ortaya çıkmıştır. Türkiye’de yaşanan İdari değişim ve dönüşüm süreçleri hakkında halkın bilgilendirilmesi, varlık olarak süreklilik gösteren fakat farklı siyasi duruşları olan gazeteler tarafından adeta bir misyon gibi ele alınmıştır. Bu bağlamda ‘kalkınma gazeteciliği’ adı konulmadan gelişmiştir.

2. Kolonyalizm, Yeni Dünya Düzeni, Küresel Yönetişim ve İyi Yönetişim

Deniz aşırı kolonyalizm, Avrasya’yı şekillendiren Asur, Pers, Hellen, Roma, Moğol ve Bizans İmparatorluklarından sonra, Portekiz, İspanya, Hollanda, Fransız ve İngiliz’lerin ticaret yollarını ele geçirmesi ve yeni deniz yollarının keşfedilmesiyle (1488-1492) yeni kıtalarda da başlamıştır (Ertan, Putterman ve Fiszbein, 2012). Kolonyalizm, Emperyalizm, Neo-kolonyalizm ve Post-kolonyalizm uygulamaları birbirinden farklıdır. Kolonyalizm ve Emperyalizm kavramlarının her ikisi de bağımlı bir bölgede, Avrupa’nın ekonomik ve stratejik çıkarları için politik ve ekonomik kontrol uygulanması anlamına gelse de aralarında ayırım yapmak zordur. Kolonyalizm bir bölgeye göç edilmesi, nüfus yerleşkesi kurularak baskın olunması anlamına gelirken, Emperyalizm yabancı devlet azalarının bölgeye yerleşmesinin bağımlılık yaratarak ekonominin idaresini ele alması demektir (Young, 2001:26,58). Post-kolonyal Teori, kaynağını Marxist eleştirilerden almakta ve üç kıtaya yayılan bazı entelektüel politikacıları örnek almaktadır (Young, 2001:xii). Emperyalizmin kültürel ve epistemolojik çalışmalarına yönelen Oryantalizm (Said, 1979:2-27), Sömürgecilik anlayışının ekonomik ya da politik mantığına odaklanmak, yerine, Batı epistemolojisinin post-yapısalcı eleştirisinin coğrafi ve tarihi alanını genişleterek, iktidar ve bilgi arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir (Kohn ve Reddy, 2001).

Yeni Dünya Düzeni (Epperson, 1990:299; Bratich, 2008:124-127), Soğuk Savaş’ın bitmesinden ve SSCB’nin dağılma aşamasından beri (1945-1990) medyanın gündeminde kalmakta; genelde

dünya siyaseti üzerinde proaktif programlar yaparak (www.forum.donanimhaber.com) projeler geliştiren Bilderberg organizasyonu ve Dış İlişkiler Komitesi (CRF) ile birlikte anılmaktadır (Epperson, 1985:206). Bir imparatorluk olan Osmanlı'nın parçalanmasından sonra emperyalist güçler Osmanlı topraklarını işgal etmiş, 1838-1929 arasında zor günler geçirilmiş ve bir bağımsızlık mücadelesi verilmiştir. Ruslar, Fransızlar, İtalyanlar ve İngilizler'in kolonyal destekçisi olan Yunanlı'ların bazı Anadolu topraklarını ve tüm kolonyal güçlerin İstanbul'u ele geçirmiş olmasına rağmen Türkiye, Batı tarafından asla kolonileştirilmemiş (Ertan, Putterman ve Fiszbein, 2012) ve Yeni Dünya Düzeni içinde yerini almıştır.

Küreselleşme post-modern bir olgu şeklinde, Feodalizmin çöküşü ve sanayi kapitalizminin kurulması ile özdeşleşen ve askeri güç kullanımına da sebep olan Modernite akımının getirdiği değişim sonrasında belirlemiştir (Robertson, 2000:31,140,141). Küreselleşme sürecinde, dünya ekonomisinin ticaret ve yatırım yoluyla entegrasyonu için pazar ekonomilerine geçiş ; Sovyetler Birliği'nde demokratik siyasi rejimlerin oluşması; hızla gelişerek küresel ölçekte yayılan yeni teknolojiler ve telekomünikasyon sistemleri; bilgi tabanlı endüstrilerin ve becerilerin artan önemi gibi unsurlar, aynı zamanda risk taşıyan yeni bir 'sürdürülebilir insanlık çağı'nın temelini oluşturmuş ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde insanların yaşam standartlarını artırmıştır (IMF, 2000:31,42,140,151,178). Küreselleşme sürecinde ulus-devlet sistemi etkilenmiş, ulus devletler belli küresel amaçlar doğrultusunda kullanılmış ve kapitalist dünya ekonomisinin getirdiği uluslararası işbölümü, dünya askeri düzenine de yansımıştır (Giddens, 2008:334,347). Bunlara rağmen küreselleşmenin sonuna gelinmiş olduğu da iddia edilmektedir (Livesey, 2017:11-24; Griffoli, 2017: 26-29; Falk, 1997:17-24; Beattie, 2017; IMF, 2000).

Dünya Sistemi¹, kendine özgün bağımsız yaşayan bir organizma gibi, sınırları, yapıları, üye grupları, meşruiyeti ve tutarlılığı olan bir sosyal sistemdir. Dünya Sistem analizinde 'yarı-çevre' bir ülke olan Türkiye'nin ekonomik açıdan kısmi dış bağımlılık dönemleri bir ekonomik gerilim alanı olmuş ve kalkınma sürecinde halkın hayatını doğrudan etkileyen temalar gazetelerin gündemini sürekli olarak işgal etmiştir.

Avrupa toplumlarında Kamusal yönetimle ilgili kavramlar²(Saray, 2014:458), teoriler ve idari uygulamalar zamanla farklılaşmıştır: 19. ve 20.yüzyılda Weberyan kamu yönetiminde, İdare Hukukunun 'yasallık, eşitlik, sorumluluk, biçimcilik, rasyonelleşme' gibi unsurları vurgulanmıştır; burada tüm toplumsal sorunları çözen güçlü bir devlet vardır. 1980'lerde gelen YKY anlayışında 'verimlilik, etkinlik ve ekonomiklik' prensipleri ile kullanıcılara yönelik uygulamalar geliştirilmiştir; devlet küçülmüş, kamuya hizmet ve ürün sunmada rolü de azalmıştır. Post-YKY anlayışıyla

¹ Dünya Sistemi, çatışan sınıfların gerilimi ile bir arada tutulan kuvvetlerden oluşur ; gelişim ve değişimin dinamikleri sergilerken bazı özellikleri değişir bazıları sabit kalır (Wallerstein, 2004:20,43,99). Kapitalist dünya ekonomisinin dinamiklerini açıklamaya yönelik makro-sosyolojik bir perspektif sunarak Tarihsel Sosyoloji ve Ekonomi Tarihi alanlarına da değinen Dünya-Sistem Teorisi, bütüncül bir sosyal sistem olarak, devletler arasında görülen fırsat eşitsizliğini ve kalkınmayı vurguladığı için kalkınma teorisyenleri ve pratisyenleri tarafından kucaklanır ; Sistem analizinde, Üçüncü Dünya kavramından ziyade, karmaşık bir ekonomik değişim ilişkisi ağına bağlı 'tek bir Dünya' olduğu iddia edilir; Dünya sistemi ile yönetimde 'yapı'ya gelen kurumsallaştırılmış genel sistematik bağımlılık, ülkelerin fırsatlarını sınırlar ve dünya sisteminde eşitsizlik üretir (Sorinel, 2010: 220-224). Dünya sisteminin (Wallerstein, 2011:162,349,350; Wallerstein, 2004:11,12,17,28,84; Wallerstein, 2011:229-233) yapısında, toplumlara egemen, teknoloji ve sanayide ileri, güçlü, varlıklı ve gelişmiş olan 'merkez' ülkeler, gelişmekte olan 'yarı çevre' ülkeler, az gelişmiş, zayıf ve fakir 'çevre' (periferik) ülkeler ve ayrıca 'dış bölgeler' bulunur. Merkez ile çevre arasında bir güç hiyerarşisi bulunmaktadır; Çevre ülkelerin yapısal olarak kısıtlanmaları, bağımlılık statüsünün yeniden üretilmesine vesile olmaktadır (Chase-Dunn ve Grimes, 1995). Dünya sistemi, kaynakların çevreden çekirdeğe yeniden dağıtılmasını sağlayan mekanizmalarla karakterize edilir; 'yarı-çevre' ülkelerden sanayileşmiş yüksek teknoloji 'çevre' ülkelere sistematik olarak sektörel aktarım yapılması küresel ölçekte bir sermaye birikime yol açmaktadır (Goldfrank, 2000:170). Güçlü devletlerden oluşan 'merkez' ülkelere doğru gittikçe artan kaynak akışını Wallerstein, "eşit olmayan değişim" (Wallerstein, 2011:xxiv; Wallerstein, 2004:12,17, 97) olarak tanımlar, fakat Dünya Sistemleri Teorisi açısından bakıldığında, 'çevre'nin, ekonomik açıdan sömürülmesi doğrudan bir politik veya askeri tahakküm anlamına gelmez (Skocpol, 1977:1086).

² Devlette veya bir kurumda, 'Yönetim' ve 'idare' her ikisi de otorite kullanımını ifade eder (Peters ve Savoie, 2000:29). Türkçe'de genellikle 'kamu yönetimi' anlamına gelir. İngilizce'de BM'in (www.un.org) resmi metinlerinde kelimenin türevleri kullanılmakta, 'yönetim', 'yönetişim', 'küresel yönetişim', 'demokratik yönetişim', 'iyi yönetişim', 'kamu yönetimi' ve 'kurumsal yönetim' kavramları birbirlerinden farklı tonlar içeren farklı zihniyetleri yansıtmaktadır (Saray, 2014:456).

'özelleştirme, deregülasyon ve ademi merkeziyetçilik' uygulamalarına geçilmiştir. Kamu idaresi lehtarı olan vatandaşlar, 'müşteri, kullanıcı veya tüketici'dir. 1990'lardan itibaren, 'verimlilik-aktiflik, hukuk-sosyal refah devleti' söylemleriyle yeni-Weberyan devlet anlayışına geçilmiştir; devletin gücü, piyasanın alt kümelerini koordine ederek pazar eksikliklerini ortadan kaldırmak için kullanılmış ve etkin kamu politikası uygulamasına dönülmüştür. Vatandaş, İdare'ye tâbii olmuştur. 2000'lerden itibaren 'katılım, şeffaflık, yasal kesinlik, sorumluluk, hesap verebilirlik ve verimlilik' ilkeleri doğrultusunda 'iyi yönetim'¹ uygulamalarına geçilmiştir; burada işbirlikçi olan devlet, stratejik olarak ortak karar verme için ortaklıklar geliştirmekte ve hukuk devletine delegasyon, koordinasyon ve katılım yoluyla tâbii olmaktadır ve vatandaş artık 'aktif bir ortak karar alıcı' konumuna gelmiştir. Eğer toplumsal alt sistemler henüz oturmamışsa ve sistem aktif paydaşlar lehine işlerse, 'iyi yönetim' anlayışı işlevsiz kalır ve yetki devri nedeniyle demokratik kontrol eksikliği ortaya çıkar (Kovac ve Gajduschek, 2015:11-12'den akt. Katsamunsk, 2016:138-139).

Küreselleşmenin rüzgârıyla değişen 'uluslararası yönetim'den farklı boyutlarda etkilenen ulus devletlerde iç-yönetimi sağlamak için bazı reformlar yapılmıştır. Birleşmiş-Milletler (BM) çatısı altında oluşturulan yeni kurumların ve Avrupa-Birliği² (AB) içindeki yapılanmaların, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve hukuki boyutları ile Türkiye dâhil birçok ülkelerde bir etki alanı yaratmış olması 'yönetim' kavramını ön plana çıkartmıştır. 2005'den itibaren Devlet, reform çalışmalarıyla yeniden yapılmış ve 'merkezden yerel yönetimlere yetki devri'³ yapılmıştır. Bu süreçteki gelişmeleri⁴ medya raporlamaktadır.

Otokratik yönetimlerden liberal sistemlere geçiş sürecinde 'kalkınma gazeteciliği', demokrasinin Yasama, Yürütme ve Yargıdan oluşan sacayaklarına medyanın Dördüncü gücünü ekleyerek İdare ile halk arasında bir köprü olmak durumunda kalmıştır. Medyada seslerini duyuran sivil toplum örgütleri de demokratik düzenin beşinci gücüdür.

3. Türkiye'nin Kalkınma Sürecinde Değişen Siyasal İrade ve Politika Transferlerinin Basına Yansımaları

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Dünya Bankası (WB), Uluslararası-Para-Fonu (IMF), Ekonomik-Kalkınma-ve-İşbirliği-Teşkilatı (OECD), Gümrük-Tarif (GATT) ve Dünya-Ticaret-Örgütü (DTÖ) gibi örgütler kurulmuş ve ulus-üstü denetime ve yargılama erkine sahip olan bu kurumlar otorite olarak kabul edilmiştir (Kazgan, 2000:34). Küreselleşmeyle gelen ulus-üstü kurumların otoritesinin etkisinde uluslararası antlaşmaların yaptırımları uygulanırken kendi egemenliği korumayı ilke edinen Türkiye'de İdare ile siyasetin ortak kesişim alanı içinde önce "Kapasite Oluşturma", akabinde "Kapasite Geliştirme" gerekli olmuştur (Saray, 2014:450,464).

¹ Dünya Bankası, yönetimin dört boyutu olarak 'kamu işletmeciliği'; 'hesap verebilirlik' ve 'kalkınma' ve 'şeffaflıkta ve bilgide yasal çerçeve oluşturulması' ilkelerini göstermektedir (World Bank, 1994:viii). UNDP (1997), özellikle gelişmekte olan ülkelerde demokratikleşme ve yoksulluğun azaltılması amacıyla, makro ve mikro düzeyde farklı alanlara 'iyi yönetim' mekanizmalarını ve kurumları desteklerken katılımcı perspektifle yerel-bölgesel ve sürdürülebilir insani kalkınma süreçlerine önem verir (Özdemir, 2013:108). İdeal bir 'iyi yönetim' anlayışı, toplumun şimdiki ve ilerdeki ihtiyaçlarını, sürdürülebilirlik öngörüsüyle, katılımcı, mutabakata dayalı, hesap verebilir, şeffaf, etkili, verimli, çevreye duyarlı olarak karşılamaya yönelir; yolsuzlukla ve fakirlikle mücadelede, azınlıkların görüşlerini ve madunların seslerini adil ve kapsayıcı bir biçimde güvence altına alarak hukukun üstünlüğünü takip eder (UNDP, 1997:63,66,77,90,105,113).

² Avrupa-Osmanlı ilişkilerinin temas alanları sürerken günümüz Türkiye'sinde AB'ne tam üyelik için 'örnek alma ve süreç dahil olma' anlayışıyla gerçekleşen hukuki, ekonomik, sosyal prosedürler gittikçe daha da geliştirilmekte ve AB'ne uyum sağlamaya odaklanılmaktadır (Özkan, 2009:1).

³ YKY kapsamında İdare'nin otoritesi adem-i merkezileştirilmiş ve sistemde halka en yakın kurumlar olan yerel yönetimlere kaydırılmıştır. Türkiye'nin başkanlık sistemine geçişi ile özdeşleşmiş bir dönüşüm sürecinde tarihsel tecrübesini, devlet yapısını, kamu yönetimine dair kendine has ilkelerini, toplumsal dokusunu ve coğrafi yapısını irdeleyerek, demokratikleşme prosesinin bütüncül bir parçası olarak kendi yerel yönetim modelini oluşturabileceği savunulmaktadır (Sobacı ve Köseoğlu, 2016:10).

⁴ Türkiye hantal bürokratik yapının yenilenmesi, hiyerarşinin azaltılması, devletin denetimde şeffaf hale getirilmesi ve kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasıyla ekonomik sorunların aşılması hedeflenmektedir. 'Kamu işletmeciliği' anlayışı benimsenmekte, Devlet küçültülmekte ve özel sektörün işletme kavramlarına odaklanılmaktadır. Demokratik sisteme eklenen 'iyi yönetim' kapsamında enformasyon, sağlık ve eğitim gibi birçok servis sektörü, sivil toplum kuruluşları, insan hakları örgütleri gibi aktörler sistemde roller almaktadır.

Türkiye'nin, uluslararası alandan 'politika transferi' yapılan bir ülke olduğu (OECD, 2016; Övgün, 2007; Barbak, 2017), dönemselsel olarak diğer ülkelerden kaynak aldığı ve gelişmekte olan bazı ülkelere resmi kalkınma yardımı sağlayıcı ülke olarak kaynak sağladığı (Tosunoğlu, 2015) bilinmektedir. BM, AB, WB gibi uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler ve hükümet dışı örgütler gibi devlet dışı aktörlerden oluşan OECD'nin Kalkınma Yardımı Komitesi üyesi devletler ve kurumlardan, az gelişmiş, gelişmekte veya geçiş sürecinde olan ülkelere kaynak transferi yapılmaktadır; küreselleşme sürecinde yapılan politika transferi, uluslararası ölçekte ulusal ölçüğe kaymakta ve ulusal kamu politikası tasarımı gelişmelerden bağımsız kalmamaktadır; Türkiye'ye güvenlik ve kalkınma için uluslararası politika transferi yapıldığı bilinmekte, fakat bu güvenlik-kalkınma bağının Türkiye'de kamu politikası sürecine aktarılıp aktarılmadığı; aktarıldıysa bu ilişkinin nasıl kurulduğu politika ölçüğünde araştırma konusu olmaktadır (Barbak, 2017).

Türkiye'de 'Başkanlık sistemi'ne geçilmesiyle, 'küresel yönetim' boyutlarında temsil kabiliyeti olan 'liderlik' anlayışı güçlendirilmekte; küresel sermayenin akış gücü, toplumun genel çıkarları doğrultusunda kalkınma projeleri olarak dev yatırımlara kaydırılmakta ve halkın refah düzeyinin artırılması hedeflenmektedir. İdare'nin değişim ve dönüşüm süreci, merkezi ve yerel yönetimin yeniden yapılandırılması, planlama, örgütlenme, koordinasyon, denetim, yönlendirme gibi kurumsal kontrole dair geçiş aşamaları, demokrasinin Dördüncü gücü olarak İdare'yi denetleme rolünü üstlenen ulusal ve yerel medya üzerinden kamuoyuna yansıtılmakta ve kalkınma gazeteciliği yeni tartışma alanları oluşturmaktadır.

Kalkınma iletişiminin arkasındaki itici güç, gelişmekte olan ülkelerde, kalkınma gazeteciliğine önem verilmesidir. Kalkınma gazeteciliğinin ana unsurları, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla kalkınma ile ilgili sorunların çözümüne yönelik yeni bir tutum sergileyerek elitlere değil sıradan insanlara hizmet etmek için tasarlanması (Chalkley, 1980); halkın yaşamını etkileyen konularda planlanmış ve gerçekleşmiş olan arasındaki farkları (Aggarwala, 1978:200) ve uzun vadeli gelişmeleri günlük göstermesi (Kunczik, 1988: 83); devletten bağımsız eleştirileri dile getirmesi (Aggarwala, 1978; Shah, 1992; Ogan, 1982); ulus devlet oluşumunda ekonomik ve sosyal gelişimlere odaklanması (Richstad, 2000:279); sıradan halkın yaşam standartlarına odaklanması (Romano ve Hippocrates, 2001:166-184) olmaktadır; 1980'lerden itibaren kalkınma gazeteciliğinin perspektifleri, 'Ulus devlet yapıcısı', 'hükümetin ortağı', 'güçlendirme ajanları', 'şeffaflığın koruyucuları' olan 'bekçi köpekleri' ve 'gözlemciler' (Romano, 2005:1-14) sıfatlarına bürünerek gelişmiştir; 1980'lerde, 'kalkınma gazeteciliği'nde iki ana yaklaşım sergilenmiştir: *Araştırmacı-gazetecilik* türü, eleştirel sorgulama ve kalkınma projelerinin kullanılabilirliği hakkında değerlendirmelere odaklanmış (Kunczik, 1988:86), ikincisi olan *Otoriter-hayırseverlik* türü ise, güçlü otoriter hükümetler tarafından savunulmuş, ulus-inşasında, genel sosyal, ekonomik ve siyasal gelişme süreçlerinde, gazeteler ile hükümetler arasında bir işbirliği (Kunczik, 1988:85) olması gerektiğine inanan bir yaklaşımdır (akt. Xiaoge, 2009:357).

Asya ülkelerinde Gazetecilik alanında yaşanan gerilimler, kalkınmakta olan ülkelere karşılaştırmalı olarak (Nasr, 1999:552), Halkla ilişkilerin teori ve pratiğini inceleyen 'kurumsal meşruiyet' modeline göre incelenebilir ve Asya'nın geleneksel kültürel değerleri, Batı tarzı basın özgürlüğü ve otoritelerle yüzleşme anlayışlarıyla çatışabilir; bu yüzden gelişmekte olan ülkelere basın, uzlaşma ve ekip çalışmasını geliştirmelidir (Patel, Xavier ve Glen, 2005:17-22). Küreselleşmede 'Dünya Sistem Analizi'nin göz önüne alınması önem taşımaktadır. Post-kolonyal döneme girilmesinin akabinde sömürgecilik alanlarının küresel dönüşümü sonrasında beliren Doğu-Batı geriliminin Asya'da yer alan en önemli unsurlardan birisi de halkın haber alma ihtiyacından kaynaklanan 'kalkınma gazeteciliği' alanında yaşanmıştır.

Türk toplumunda basılı kitap okuma kültürü, gazete okuma kültürünün gerisindedir; Gazetelerin, toplumsal uzmanlaşmayı frenlemeyi aşmanın bir aracı olabileceği öngörülmüştür; daha kaliteli bilgilendirmeyi tercih eden gazeteler, Türk toplumunun çağdaş uygarlıkla buluşmasına da katkı sağlar (Koloğlu, 1993:158). Kalkınma-gazeteciliği, İdare ile toplum arasındaki ilişkilerde ve kamuoyu oluşumunda etkin iletişimsel bir araç olmakta haber verme, bilgilendirme,

toplumsallaştırma ve eğitime rollerini de üstlenmektedir. Demokrasi açısından basından yapması beklenen, 'siyasi ve idari değişim'¹ sürecinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi koşulların toplum tarafından özümsemesi konusunda raporlananlarla, gerçekte olanlar arasında oluşan toplumsal uzlaşma boşluğunu doldurmasıdır.

Türk Basın tarihinde İdare-medya ilişkilerinin küresel düzenle bağlantılı olarak gelişmesi kaçınılmaz olmuştur. Özel kurumu olmasına rağmen her dönemde vatandaşa yönelik kamu hizmeti gören gazeteler, okuyucularına belli ideolojik duruş sergilemiştir.

3.1. 1945-1950 Türk-Basını

Batıcılık, Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük akımları arasında, Devletin yönetim kadrosunda olan gazetecilerle (Alver, 2011:328), Türk basınında 1950'lere kadar devlet denetimi egemendir (Özsever, 2004:116). II.Dünya Savaşının ardından yeni dünya düzeninde yer alma istemiyle tek parti döneminin kültürel kodlarının ardından çok partili siyasi rejime ve demokrasiye geçiş süreci, savaş sonrası oluşan dengelerin yeni siyasi yapıya yansımalarıyla beraber gerçekleşti (Gürkan, 1998:11,13,14). Savaş yıllarında, demokratlar ve sosyalistlerin faşistlere karşı durduğu Türkiye'nin denge politikası, Türk basınına benzer cepheleşmeler şeklinde yansıdı; *Cumhuriyet* ve *Tasvir-i Efkâr* Almanların, *Vatan* ve *Tanin* demokrasilerin, *Tan* ise Sovyetler'in sempatisini idiler; Faşizm temizlendikten sonra Çoğulcu Demokrasiler ve Halk Demokrasileri (Sosyalistler ya da Komünistler) karşı karşıya geldiler (Koloğlu, 1993:81,101). 1946'da çok partili sisteme geçişle, siyaset, hukuk ve ekonomi gibi toplumsal sistemlerde başlayan değişim basına da yansıdı (Alver, 2011:332); *Tanin* gibi tek parti iktidarını destekleyen gazetelerle, en sert muhalif gazete olan *Tan* arasında uzun süreli polemikler yaşandı (MEGEP, 2008:43). Soğuk savaşın etkisiyle komünist sayılan *Tan* gazetesi Aralık 1945'de baskınla tahrip edildi (Koloğlu, 1993:101).

3.2. 1950-1960 Türk-Basını

1950 seçiminde Demokrat Parti'yi (DP) destekleyen bir siyasal çizgi izleyen basından geniş destek görerek siyasal iktidarı tek başına ele geçiren liberalizm yanlısı DP, basın özgürlüğünü programına aldı; Hükümetle gazeteciler arasında yakın ilişkiler kuruldu; fakat sonradan iktidara muhalif Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) karşı siyasal baskı mekanizmalarının başlamasıyla basın üzerinde yönlendirme arttı (Alver, 2011: 328, 331). Tarihsel süreçte muhalif basın, basını kontrol etmek isteyen siyasal iktidarlar tarafından engellendi, yayın yasağı getirildi ve 'basın özgürlüğü' gündeme geldi² (Gürkan, 1998:14).

1950'lerin başında DP'nin basının faaliyet alanını genişletmesiyle *Milliyet*, *Hürriyet*, *Vatan*, *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Yeni İstanbul*, *Dünya*, *İstanbul Express*, *Tercüman*, *Yeni Sabah*, *Ulus*, *Zafer* ve *Son Havadis* gibi pek çok gazete³ ve dergi yayımlandı; Gazetelerin siyasal içerikleri, dini vurgulayan DP ile laikliği savunan CHP arasındaki çatışmaları raporladı (Alver, 2011:336).

DP döneminde ilan ve reklamlar tiraj ve abone sayısı dikkate alınmaksızın dağıtıldı, lakin, *iktidarın organı gazeteler* birinci, *iktidarı destekleyenler* ikinci, *tarafsızlar* üçüncü kategoriye alındı (MEGEP, 2008:54); ABD'ye bağımlı dış politikayı ve ülke kaynaklarının plansız ve savurgan kullanılmasının getirdiği ekonomik ve siyasi bunalımları haber yapanlara karşı otoriter bir siyasal tutumla yasal ve idari önlemler alındı (Alver, 2011:335). Kore Savaşı konjonktürü ve artan

¹ *Cumhuriyet'in kuruluşundan beri değişen Türk dış politikasında Atatürk dönemi (1923-1938) öncelikle Devletin oluşumu ve bağımsızlığını koruma amacı taşımıştır. 1990'a kadar statükocu ve tepkisel olunmuştur. 1990-2002 dönemi yeni arayışların ortaya çıktığı, eski yaklaşımların sorgulandığı bir dönemdir. 2002 sonrası dönem, Türkiye'nin Ankara merkezli gerçek bir bölgesel güç olduğu, bölgesel ve hatta küresel hedeflerin ortaya atılmaya başlandığı bir dönemdir (Bal, 2004).*

² 21 Temmuz 1950'de *Yeni Basın Kanunu* yürürlüğe girdi ve Hükümetin basın üzerindeki denetimi büyük oranda kaldırıldı; 13 Haziran 1952'de "*Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Kanun*" çıkarıldı; gazetecilere diğer mesleklerle nazaran göreceli üstünlük sağlandı, düşünce suçuyla hapse atılan gazeteciler salındı ve basın suçlarıyla ilgili "*Basın Mahkemeleri*" kuruldu (Alver, 2011:334). Gazeteciler ilk kez "*5953 Sayılı Kanun*" ile, sosyal güvenlik sistemi kapsamına alındı (MEGEP, 2008:52).

³ 1950'de 477 gazete yayımlandırken 1960'da 942 adete ulaştı (Alver, 2011:336).

ekonomik bunalımların etkisiyle basın yasaları¹ sertleşti (Topuz, 2003:196). Sıkıyönetim tarafından basını yasaklayan kararlar alındı, halkı galeyana getiren haberlerin yayınlanması, Hükümetin tenkit edilmesi ve “NATO devletleriyle ilgili haberler” yapılması yasaklandı (MEGEP, 2008:53).

1954–1960 yılları Türk basın tarihinde sonu gelmeyen davalar, tutuklanan gazeteciler ve kapanan gazeteler dönemidir (MEGEP, 2008:55-56). DP iktidarının ikinci yarısında artan baskı ve dinci kesime verilen ödünler sonucunda gazeteci ölümleri başladı; *Ulus*, *Vatan* ve *Millet* gazetelerine mali baskı uygulandı. 1951, 1952 ve 1958’de yapılan solcu avı basında çok sesliliğin gelişimini engelledi (Koloğlu, 1993:102, 104). *Hürriyet* dâhil bazı gazeteler süreli olarak kapatıldı; 1956’da Basın yasasına kısıtlayıcı yeni hükümler kondu; gazetelere ekonomik baskı uygulandı; Devlet tekeli, 1957’de gazete ve dergi kâğıtlarının ithalatına, 1958’de resmi ilan ve reklâmların dağıtılmasına el attı (MEGEP, 2008:52-53); iktidar-basın ilişkileri kağıt kotaları ve resmi ilanlar sebebiyle gerginleşti. DP iktidarının on yılı, 867 gazetecinin tutuklandığı² 2300 basın davası bırakmıştır (Eşel, 2011).

3.3. 1960-1970 Türk-Basını

27 Mayıs 1960 günü koşullardan³ dolayı Ordu’nun yönetime el koymasıyla başlayan dönemde basın yasakları kaldırıldı (MEGEP, 2008:57); basın kurumu yenilendi (Koloğlu, 1993:106). Milli Birlik Hükümeti Döneminde çıkarılan iki önemli basın kanunundan dolayı dolaylı çileden çıkan gazete patronları, bir bildiri yayınlayarak kanunları protesto ederek 1961’de 11–13 Ocak arası üç gün gazete çıkartmadılar (MEGEP, 2008:57-59; Topuz, 2003:228-231). 1961 öncesi Anayasalarda basın özgürlüğü, “*Matbuat kanun dairesinde serbesttir*” gibi yuvarlak sözlerle ifade edilmekteydi (Topuz, 2003:233). 1961 Anayasası ile basına yönelik kapsamlı düzenlemeler⁴ yapıldı. TRT, yasada özerk, partier üstü, tarafsız yayıncılık ve özdenetim yapan; bütçesini kendisi denetleyen bir kurum olarak öngörülmesine rağmen, siyasal iktidarların müdahale ve baskılarını gördü (Topuz vd., 1990: 95; Alver, 2011:342).

1961’de seçimle sivil anayasaya geçiş sonrasında DP’nin devamı niteliğindeki Adalet Partisi’nin (AP), AP-CHP ve ardından CHP-YTP-CKMP koalisyonu⁵ kuruldu. İnönü’lü CHP’li koalisyonların ardından 10 Ekim 1965 genel seçimlerinde Süleyman Demirel’in AP’si tek başına iktidar oldu (Koloğlu, 1993:106), DP döneminde yasaklananlar artık konuşulabiliyordu; *Yön* (1961-1967), *Devrim* (1969-1971) ve *Ant* (1967-1971) Dergileriyle sol basının her rengi, Türkiye tarihinde eş

¹ 9 Mart 1954’de 6334 Sayılı “Neşir Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun” çıkarıldı ayrıca 1954’de “...namus, şeref veya haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması veya itibar kırarak veya şöhret veya servete zarar verebilecek konuların yayınlanması” kanunla yasaklandı, savcılara doğrudan kovuşturma hakkı verilirken, gazeteciyi ispat hakkı tanınmadı ve basın özgürlüğü kısıtlandı (Topuz, 2003:196).

² 1959’da *Ulus* ve *Vatan* gazeteleri ile *Kim* ve *Akis* dergileri 1’er ay kapatılmış, Pulliam’ın ‘Hükümeti ve Başbakanı küçültücü’ yazısının yayımlayan *Vatan Gazetesi’nin* Başyazarı Ahmet Emin Yalman hapse girmiştir (Eşel, 2011).

³ 1951’de başlayan bütçe açığı, 1954’ün liberal dış ticaret uygulamaları ve IMF yardımları sonrası 1958 devaluasyonu ile gelen ekonomik kriz sonrası kamu desteği arttı; işsizlik ve kıtlık nedeniyle kentlere göç başladı; kriz, politik sorunlarla birleşince 1960’da askeri darbe yapıldı; 1960 Anayasa’sında öngörülen sosyal devlet anlayışına paralel olarak, müteakip yıllarda izlenen ithal ikameci bir sanayileşme politikasının yanı sıra dışa kapalı, korumacı ve merkezi planlamaya dayalı ekonomi politikası izlendi (Alver, 2011:333, 339).

⁴ 1961 Anayasası 20.maddede düşünce özgürlüğü; 22.maddede basın özgürlüğü; 23.maddede gazete ve dergi çıkartmanın önceden izin alma ve teminat şartına bağlanamayacağı; 25.maddede basımevleri ve eklentilerinin işletimden alıkonamayacağı hükmü; 26.maddede kişi, siyasi parti ve kamu tüzel kişiliklerinin basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkı; 27.maddede kişinin haysiyet ve şerefine aykırı yayınlarda düzeltme ve cevaplama hakkı düzenlendi; Ayrıca 121.maddeye göre radyo ve televizyon istasyonlarının ancak Devlet eliyle kurulmasının esasları belirlendi (Aldıkaçtı, 1982:86-88; Alver, 2011:341).

⁵ 1961’de genel siyasi seçimleriyle sivil anayasa sistemine geçildi; AP ile CHP arasında AP-CHP koalisyonu kuruldu; 25/06/1962 ile 21/12/1963 süresinde CHP-YTP-CKMP arasında ikinci İnönü koalisyonu kuruldu (Alver, 2011:337-338).

görülmemiş bir zengiliğe kavuştu; düşünceye ve yoruma yer veren günlük gazeteler¹ geniş okuyucu² kitlesiyle buluştu (Topuz, 2003:238-239).

3.4. 1970-1980 Türk-Basını

1970-1980 yılları, Türk basınının holdingleştiği, teknolojik yatırımın arttığı ve gazetecilikten para kazanıldığı bir dönem oldu (Özsever, 2004:116). Sağ ve solun her fraksiyonu yayın organına sahipti; Bu yıllarda siyasi yaşam giderek anarşi ve terör ortamına girdi (Koloğlu, 1993:105).

12 Mart 1971³ muhtırasının Demirel'in AP iktidarını bitirmesinden sonra sık sık hükümet değişti; sonraki yıllarda Demirel, Ecevit ve Erbakan idarenin ana aktörleri oldular. Ara Hükümetin basın özgürlüğüyle ilgili kararına⁴ Gazeteciler ve Türkiye Gazeteciler Sendikası tepki gösterdi. Birçok gazeteci ve yazar⁵ hakkında tutuklanma, hapis veya sürgün istendi (MEGEP, 2008 :61; Topuz, 2003:250). 12 Mart darbesi Türk toplumu için özgürlüklerin bir lüks ve çağdaş demokratik anayasal sistemin ise fazla geniş olduğu anlamına geldi; özgürlükçü yapının sınırlandırılması, 1961 Anayasası'nın dinamizmi frenlenemedi ve basın davaları başladı (Koloğlu, 1993:104). Ecevit'le⁶ başlayan kriz 24 Ocak 1980'de Ekonomik İstikrar Kararları ile aşılmaya çalışıldı (Alver, 2011:339).

Bu dönemde "Bulvar, Türkiye, Milli Gazete, Güneş, Yeni Asya, Hergün, Politika" gibi yeni gazeteler yayımlandı; Türk basınıyla 1964'de tanışan ofset teknolojisini 1970'lerin başında uygulayan Günaydın gazetesi, bol fotoğraflara ve haber başlıklarına yer veren bulvar gazetesi olarak okundu; Hürriyet, Tercüman ve Milliyet de ofsete geçtiler (MEGEP, 2008:66). 70'lerin ikinci yarısında basında çoğulculuğu ve çeşitliliği yansıtan bir eğilim görüldü; 1979'da gazetelerin günlük tirajları taplamda üç milyon'du; TRT ile rekabet mecburiyetiyle gazetelerin promosyona yönelmesini etik tartışma konusu yapan İkinci Basın Kurultayı'nda basının asli görevinin haber ve bilgi vermek ve kamuoyunun serbestçe oluşumuna katkı sağlamak olduğu, özdenetim sisteminin kurulması ve gazete sahipliğinin disiplin altına alınması öngörüldü (Alver, 2011:346).

Türk basınına besleyen yabancı haber ajansları⁷ küresel siyasete uygun yatırımlar yaptılar; bu gelişmelere paralel olarak Türk basınının sahiplik yapısında medya dışı faaliyetlere yönelen ekonomik açılım görüldü (Aksoy, 1993:82-83).

¹ 1960-1971 döneminde Cumhuriyet, Akşam, Hürriyet, Milliyet, Günaydın, Tercüman, Tanin, Dünya, Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Son Havadis, Ulus (Ankara), Haber (Ankara), Öncü ve Vatan gazeteleri çıkarıldı (Topuz, 2003:239-247; Alver, 2011:343).

² Atatürk Devrimlerini destekleyerek politik ve ekonomik çözümler öneren Cumhuriyet'in tirajı 160 bin, Akşam'ınki 150 bin, Milliyet'in ki 200 bin, tutucu çevrelerin okuduğu Tercüman'ın ki 300 bin oldu; Ofset baskı teknikleriyle heyecanlı haber veren gazetelerden Hürriyet 600 bin, 1968'de kurulan Günaydın 350 bin tiraja ulaştı (Topuz, 2003:238-239).

³ 12 Mart 1971'de Genelkurmay, idareyi ele almak üzere Cumhurbaşkanı Sunay'a muhtıra verdi; Başbakan Demirel derhal istifa etti; AP iktidardan uzaklaştırıldı; CHP Genel-Başkanı İnönü derhal seçim istedi; Parti Sekreteri Ecevit muhtıraya karşı demec verdi; Ordu'nun sınırsız desteğiyle 8 Nisan'da güvenoyu alan Nihat Erim Hükümeti, 27 Nisan 1971'de onbir ilde sıkıyönetim ilan etti (MEGEP, 2008:61; Topuz, 2003:249). 14 Ekim 1973'te yapılan genel seçimlerle askeri rejim bitti; siyaset duruldu; hükümetler değişti (MEGEP, 2008 :62; Topuz, 2003:253).

⁴ Hükümet 1961 Anayasası'nın basın özgürlüğüyle ilgili 22. ve 27.maddelerini değiştirdi; 1961 Anayasası'nın gazete ve dergilerin ancak yargıç kararıyla toplatılması hükmü, 1971'de değiştirildi; savcılara da toplatma yetkisi verildi (MEGEP, 2008 :61;)

⁵ Altan Öymen, Oktay Kurtböke, Hilmi Karabel, Uluç Gürkan, İlhami Soysal, Ali Sirmen, Turhan Selçuk, Yaşar Kemal, Erol Türegün, Özer Esmer, Doğan Avcıoğlu, Uğur Mumcu, İlhan Selçuk, Çetin Altan (Topuz, 2003:250).

⁶ 1973 Arap-İsrail Savaşı sonrasında Dünya petrol krizi Türkiye'yi de vurdu; Ecevit'in 1974 Kıbrıs Barış-Harekatı sonucunda dış ticaret açığı büyüdü, döviz darboğazına girildi (Tokgöz, 2001; Alver, 2011:339). 1976'lara kadar sosyal güvenlik sistemlerinin temelleri oluşturuldu ve ithalata bağımlı ekonomiye büyük miktarda dış kaynak aktarılması, geniş halk kitlelerine reel gelir artışları olarak döndü; 1978'de ithalata dayalı tüketimin dış borçları artırmasıyla ekonomik kriz başladı ve 24 Ocak 1980'de Ekonomik İstikrar Kararları alındı (Alver, 2011:339).

⁷ Türkiye'de faal olan haber ajanslarından Reuters, 1970'lerde döviz ve borsa piyasasına girdi; haber üretimi, borsa ve ticaret üstünden geçerek ekonomik mekanizmalardan etkilendi; Çin ve Sovyet açılıma karşı gelişen rekabetle Associated Press, Dow Jones ile işbirliğine gitti; Ajans France Press, televizyon haberleri için İngiliz Extains News ile anlaştı; UPI, Suudi sermayeli ve Netline Broadcasting adlı bir Arapça TV zincirine satıldı (Aksoy, 1993:82-83).

3.5. 1980-1990 Türk-Basını

1980, Türkiye’de birçok toplumsal olayların nirengi noktasıdır; basın organlarında Neo-liberal politikalar büyük itibar görmüş, holdingler dışarıdan medya sektörüne girmiş, medya araçlarıyla sermayenin ideolojik egemenliği sürdürülmeye çalışılmış ve medyada tekelleşme başlamıştır (Özsever, 2004:116). 24 Ocak 1980 Kararları sonrasında gazete kâğıdı fiyatları¹ ve üretim maliyetleri hızla yükselmiş; düşük tiraj basını promosyon sürecine itmiştir (MEGEP, 2008:70). 1980 sonrası ‘makas gazeteciliği’ başladı; basın özel sektör ilanlarına muhtaç oldu; gazetecilik ve edebiyat, halktan koptuğu için toplam tirajda da bir artma olmadı (Ceyhun, 1984:137,237).

12 Eylül 1980’de Kenan Evren, terörü ve anarşiyi bitirmek gerekçesiyle ülkenin yönetimine el koydu; çoğulculuğu bir süre frenledi; 1961’lerin özerk televizyonu TRT² iktidarın kontrolüne sokuldu (Koloğlu, 1993:105). *Demokrat, Aydınlık, Hergün* Gazeteleri kapatıldı. 1980-1984 arasında *Milli Gazete, Cumhuriyet, Tercüman, Günaydın, Güneş, Milliyet, Tan, Hürriyet* gazetelerinin yayınları değişik sürelerle durduruldu ve günlerce kapatıldı; birçok gazeteci hakkında dava açıldı; Türkiye Gazeteciler Sendikası, 9 Aralık 1980’e kadar kapatıldı, çalışanlar gözaltına alındı; birçok gazeteci, yazar ve sanatçı tutuklandı (Topuz, 2003:257; MEGEP, 2008:63-65). 12 Eylül’le başlayan toplumsal muhalefetin sesinin kesilmesi ve depolitizasyon süreci medyaya da yansdı (Özsever, 2004:116); basın ve halk politika dışına itilme sürecine girdi; sermaye desteği olmayan gazeteler³ tasfiye oldu (Koloğlu, 1993:133).

24 Ocak Kararlarında ve planlı ekonomiden serbest pazar ekonomisine yönelmede önemli rolü olan Turgut Özal⁴, 12 Eylül darbesi sonrasında ilk seçimlerde Anavatan Partisi (ANAP) Genel Başkanı olarak iktidara geldi, liberal ekonomiye geçişi başlattı (Alver, 2011:347-348).

Özal’ın Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı süresinde, liberal ekonomiyle dışa açılım başladı (MEGEP, 2008:67). 1980’lerin ekonomik liberalizmi basına da yansdı; radyo, televizyon yayıncılığı devlet tekeline kurtuldu, özel TV kanalları kuruldu (Alver, 2011: 331). 1980’lerde medya tekelleşmesiyle birlikte, holding patronlarının çıkarlarına uygun bir gazeteci tipi⁵ ortaya çıktı; kamusal yarara çalışan araştırmacı gazeteciler dışlandı; haber patlatmak için medyada star yaratma hevesi ‘kamusal habercilik’ anlayışını gerilettiler (Özsever, 2004:149-150).

1980-1990 arasında Türk basını yapısal ve teknolojik bir değişim geçirdi (MEGEP, 2008:69). 24 Ocak’la ekonomik yapısal dönüşümlere gidilmesi, liberal pazara giren basın için önemlidir. 1980’lerin nitel⁶ yapısal değişimleriyle dergicilik ilerledi. ANAP iktidarında ekonomi-mali ve borsa konularını işleyen, baskı kalitesi yüksek ve bu arada tüketiciliği teşvik eden dergiler piyasaya sürüldü (Koloğlu, 1993:120, 126).

¹ 1979’dan beri kâğıt fiyatları 19 kere artmış, 13 liradan, 24 Ocak 1980’de ve Nisan 1991’deki zamlarla 2300 liraya çıkmıştır. Gazeteler 1926’da 5 kuruş;1943’de 10 kuruş; 1958’de 25 kuruş; 1969’da 50 kuruş; 1973’de 1lira; 1980’de 10 lira; 1984’de 50 lira; 1990’da 1000 lira; 1991’de 2000 lira; 1992’de 5000 lira; 1993’de 7000 liraya satılmıştır (Koloğlu, 1993:126).

² Sıkıyönetim Komutanlığı’na, TRT dahil haberleşmeye sansür koyma yetkisi verildi; darbe sonrası parlamento ve hükümet dağıtıldı;

³ Gazeteler, sıkıyönetimin denetiminden geçirildi; *Hürriyet*’ten Oktay Ekşi ve Bedii Faik, *Tercüman*’dan Rauf Tamer ve sorumlu yazı işleri müdürleri hakkında soruşturma açıldı (MEGEP, 2008:63-65).

⁴ Türkiye’yi yeniden parlamenter rejime götüren 6 Kasım 1983 seçimlerinden sonra MGK’nin desteğini alan Özal’ın (Topuz, 2003: 270), 7 Aralık 1983’te Başbakan olmasıyla askeri yönetim bitti (MEGEP, 2008: 65), lakin Evren 1985’e kadar Çankaya’da kaldı (Topuz, 2003:260).

⁵ *Hürriyet*’ten Ertuğrul Özkök, *Sabah*’tan Zafer Mutlu gibi üst düzey yöneticiler Genel Yayın Yönetmeni olarak, gazeteci kimliğinden öte TUSİAD gibi sermaye kuruluşlarının derneklerine üye oldular (Özsever, 2004:149-150).

⁶ Türk basınında yaşanan nitel değişikliklerin sebeplerini, Nurettin Demirkol, *kâğıt fiyatlarının artması ve enflasyondan dolayı özel sektör reklamlarına bağımlılık*; Melih Aşık, gazetenin *hem halktan yana görünmek hem de özel sektör çıkarlarını korumak* zorunda olması; Recep Bilginer, *gazetelerin kendiliğinden a-politik çizgiye kayması ve offset sistem yardımıyla magazinleşirmenin kolaylaşması ve hızlanması* şeklinde açıkladılar (Ceyhun,1984:130).

23 Eylül 1982 Anayasa'sında¹ *iletışim özgürlüğüyle ilgili*, 25.Madde² ve *düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini* kısıtlayan 26.Madde gereği, düşünce özgürlüğü ve düşünceyi açıklama özgürlüğü birbirinden ayrıldı (Topuz, 2003:260).

Bab-ı Ali'nin teknolojik girişimcisi *Günaydın*, ülkenin liberal serbest piyasa ekonomisine gitmeye kararlı olduğunu gördü; 1980 darbesiyle oluşan *politik haber* boşluğunu *ekonomik haberle* doldurma fikrine öncülük etti; *diğer* okurlara hitap ederek *Cumhuriyet*'ten de tiraj aldı; Bab-ı Ali'nin yeni umudu gazetesinin %45'inin ekonomik haberlere kaydırılması, tirajın artırılması ve akabinde ekonomi ekleri vermesi oldu (Ceyhun, 1984:231-237).

Sabah, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Tercüman*, *Zaman* ve *Güneş'in* yanısıra Türkiye'de online gazetecilik gelişti (Alver, 2011: 362). *Sabah*, bol resimli manşetler, çarpıcı haberler, duygusal olaylar yayınlarken orta kültür düzeyindeki okuyuculara yöneldi; sansürün etkisiyle³ magazin içerikli yayın politikasına devam edildi; Magazin haberciliği ve televizyon rekabeti toplumsal kültürü etkiledi (MEGEP, 2008:69).

1988'de, basının kendi dışından getirilecek çözümlerin kurbanı olmaması; özgür ve sorumlu basının yaşamın ayrılmaz bir parçası yapılması ve halkın gerçekleri öğrenme hakkının savunulması amacıyla *Basın Konseyi* oluşturuldu⁴ (Koloğlu, 1993:110).

12 Eylül sonrası emeklilik yaşınının yükseltilmesi nedeniyle *Cumhuriyet'ten* 50-60 yaşındaki birçok gazeteci topluca emekli oldu, inanılmaz bir kuşak değişimi yaşandı ve *Cumhuriyet* gazetesi "çocukluğa kaldı"; 1983'ün başlarında basında siyaset serbest bırakıldı; *Cumhuriyet* "Siyaset-83; Siyaset-84; Siyaset-85" eklerini yayımladı (Akpınar, 2002:117-118); Medya örgütlerindeki siyasi iktidar yanlısı ve muhalif basında yaşanan fikir çatışmaları, "Kemalist, uluscu" köşe yazarlarına karşı "İslamcı" veya "liberal" köşe yazarları arasında geçti; bunlara ANAP döneminde artan "İkinci Cumhuriyet" tartışmaları eklendi (Alver, 2011:398-399). Siyasi parti ve magazin haberlerine ilgi arttı; 1946'dan beri süren iç siyasi haberler, uluslararası büyük olayları ve ekonomik oluşumları ikinci plana atmıştı; Çoğulculuğa geçiş tartışmaları basında önce parti sempatisi düzeyinde yürütüldü; ekonomik sorunlara yaklaşım bile siyasi oluşuma bağlı olarak alındı; Ulusal gazetelerin dünyaya bakışı, Batı ile bütünleşme mantığı içinde yürütüldü (Koloğlu, 1993:124). 1983'de biçimsel olarak demokratik sisteme dönüldü fakat basın özgürleştirilemedi (Alver, 2011:331).

"Basın" kavramı, "medya" kavramına dönüştü. Gazetecilik, temel amacı olan kamuoyunu bilgilendirmek kapsamının dışına taşı; medya- hükümet ilişkileri yoğunlaştı ve teknelci eğilimler güçlendi; Türk medyası kendi öz kaynakları yerine, Hazine destekli kamu bankaları aracılığıyla dev teknolojik hamleler yaptı; Cumhuriyet döneminin 'gazeteci işveren' geleneği değişti; medya organlarını 'basın dışı işverenler' ele geçirdi; medya sahipleri gazetecilik dışı faaliyetler ve sanayileşme hamleleriyle arz-talep piyasasında kâr etmeye hedeflendiler; (MEGEP, 2008:69).

¹ 1982 Anayasası'nda, basın özgürlüğü ile ilgili "II. Bölüm, IV, C, Madde 22", "II. Bölüm, VIII, Madde 26", "II. Bölüm, VIII, Madde 26", "II. Bölüm, VIII, Madde 26" maddeler bulunmaktadır. X. Bölümü, "Basın ve Yayın ile ilgili Hükümler"i içermektedir. Bunlar "Basın Hürriyeti", "Sürelî ve Süresiz Yayın Hakkı", "Basın Araçlarının Korunması", "Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı", "Düzeltilme ve cevap hakkı" kapsamındadır. Ayrıca 1982 Anayasa'sının 15.Maddesine *Kanun ve kanun hükmünde kararnamelelerin meşru görülmesi* nedeniyle, 1982'ye kadar olan MGK uygulamaları tabulaştırılarak Anayasa Mahkemesine müracaat kapıları kapatıldı (Topuz, 2003:260).

² 25.Madde "kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz"

³ 10 Kasım 1983'de, Basın Kanunu'nun (15/07/1950) bazı maddeleri ağırlaştırıldı, "Para cezalarının artırılması, Toplu Basın Mahkemeleri'nin kaldırılması, Dışardan gelen eserlere Bakanlar Kurulu sansürü konulması" gibi değişiklikler yapıldı (Topuz, 2003:262). 25 Ekim 1983'te kabul edilen *Olağanüstü Hal Kanunu*'yla, iletişim alanında Bölge Valilerine gazete, dergi, broşür ve benzerlerinin çoğaltımı ve dağıtımının yasaklanması ve toplatılması yetkisi verildi (MEGEP, 2008:63). 1983-1993 döneminde basının faaliyet alanı "Terörle Mücadele Yasası", "Muzır Yasası", "Sansür ve Sürgün Kararnameleri" çerçevesinde çizildi; basın ve yayın organları vasıtasıyla kamuyu telaşa verecek asılsız ve abartılı haberlerin verilmesi cezalara bağlandı (Topuz, 2003:250; Alver, 2011:356).

⁴ saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler ancak ciddi bir kamu yararını gerektirmedikçe yayımlanamazdı

1990'larda Doğan, Bilgin ve Çukurova guruplarının¹ medya dışı sektörlerle girmesiyle medyada çapraz tekelleşme başladı (Özsever, 2004: 116).

Gazetecilerle çok iyi ilişkiler kuran Özal'ın döneminde açılan 2 bin kadar basın davasının bilançosu korkunçtu; birçok gazeteci öldürüldü² (Topuz, 2003:271). *Sabah*'ın temsilcisi (1988-1992) Bekir Coşkun "*Turgut Özal'ın yarattığı mafyayı kimse yazmıyordu*" diyerek "*Hasbahçede Sonbahar*" diye yaptığı peş peş yazı dizileri yüzünden iktidarın bayrağının sallandığını, "Devlet-Mafya İçice" cümlesinden dolayı da hüküm giydiğini söyledi (Akpınar, 2002:182). Birçok dergi yöneticisi hapsedildi; *Hürriyet*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Sabah*, *Bugün*, *Türkiye*, *Günaydın*, *Tan*, *Tercüman*, *Milli Gazete*, *Yeni Nesil* tazminat cezası aldı. 1990 Türk basınının kara yılı³ olarak ilan edildi (Topuz, 2003:272). 1991'de basına ağır para cezaları getirildi; basın özgürlüğü kısıtlandı⁴, basın faaliyetleri yasaklandı, izne bağlandı; gazeteler toplatıldı, gazetecilere dava açıldı (MEGEP, 2008:67).

3.6. 1990-2000 Türk-Basını

1989-1993 döneminde ekonomide sermaye hareketleri serbestleştirildi; siyasi sistem popülizme yöneldi; 1991-2002 arası siyasi sistemde, *milliyetçi*, *muhafazakar*, *sosyal demokrat* ve *dini yönelimli* siyasi partiler arasında koalisyon hükümetleri kuruldu; finans sektöründe yaşanan krizlerle mali sistem uluslararası sermayeye yöneldi (Alver, 2011:348).

Medyada çapraz tekelleşme arttı; gazeteci medya gurupları TV kanalları aldılar ve bankacılık, sigortacılık, turizm gibi medya dışı⁵ sektörlerle yayıldılar (Özsever, 2004:116). Basına verilen teşvik kredileri ve basında yaşanan sanayileşme sürecinde yayın gurupları tekelleşti (MEGEP, 2008:70). Büyük medya gurupları dağıtım kartelleşmesine giderek gazete ve dergileri kendilerine bağımlı kıldılar ve sektörel reklam pazarını kontrol altına aldılar (Özsever, 2004:120; Erdoğan, 2007:43-49). Türkiye'de gazete yayıncılığı çok pahalı bir iş olduğu için o dönemde gazete finansmanı ve finans hareketleri⁶ çok önemliydi; Bir gazetenin finans müdürü, gazetenin genel yayın yönetmeni kadar önemliydi (Akpınar, 2002:128). Medyada tekelleşmenin ve taşeronlaşmanın başlamasıyla birlikte

¹ Aydın Doğan 1980'de *Milliyet*'i, 1993'de *Hürriyet*'i satın aldı; Libya'da inşaat yapan ve Hisarbank'ın sahipleri olan Kozanoğlu-Çavuşoğlu 1982'de *Güneş Gazetesi*'ni çıkardı; Asil Nadir, Günaydın Gazetesi'ni satın alarak medyaya girdi, ayrıca *Güneş Gazetesi* ve Gelişim Yayınlarının da sahibi oldu; İzmir'de yerel gazetecilik yapan Bilgin Gurubu 1985'de *Sabah Gazetesi*'ni, 1997'de *Yeni Yüzyıl*, *Yeni Binyıl*, *Takvim* ve *Bugün* Gazetelerini çıkardı; *Sabah gurubu* el değiştirerek Turgay Ciner'e ait Park Holding'in kontrolüne geçti; 1990'da Uzan Gurubu televizyonda devlet tekelini kırarak medya sektörüne girdi, *Star TV*, *Kral TV* kanallarını sahiplendi fakat 2003 seçimlerinde siyaseten kaybetti (Erdoğan, 2007:43-49; Özsever, 2004:116,118). 1990'ların ANAP iktidarında Uzan Gurubu ve Ahmet Özal, TRT tekeline rağmen, Almanya'dan televizyon yayını yaptılar (Alver, 2011:359).

² *Hürriyet* gazetesi yazarı Çetin Emeç, gazeteci Turan Dursun ve Prof.Dr. Bahriye Üçok 1990'da, *Sabah* yazarı İzzet Keser 1992'de, *Özgür Gündem* ve *Yeni Ülke* yazarları 1992'de, araştırmacı gazeteci Uğur Mumcu, 1993'de öldürüldü (Topuz, 2003: 271).

³ 22 Mayıs 1984'de demokratik düzene geçilmesi için "Aydınlar Dilekçesi"ni imzalayanlara soruşturma açıldı; *Muzır Yasası* 6 Mart 1986'da sansür yasasına dönüştü; OHAL bölgelerinde basın özgürlüğü kararnemelerle kısıtlandı (Topuz, 2003:271). Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde terör eylemleri sebebiyle Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruldu ve çoğu siyasal nitelikli dergiler olan yüzlerce yayın toplatıldı (MEGEP, 2008:67).

⁴ O-Hal Bölgesi'nde 430 sayılı kararnameyle basın özgürlüğü kısıtlandı; Terörle Mücadele Kanunu ile "*Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapılması*" yasaklandı (MEGEP, 2008:67).

⁵ *Hürriyet*, Medya Holding (*Sabah*), Doğan (*Milliyet*) ve İhlas Gurupları (*Türkiye*), gazete, dergi, pazarlama şirketi, haber ajansı ve dağıtım şirketi kurdular (Koloğlu, 1993:131); uluslararası birleşmeler başladı; Doğan Gurubu, *CNN-Türk* kanalını kurdu; Çukurova Holding'in medya yatırımları *National Geographic* adlı bilimsel dergi, *Akşam*, *Güneş* ve *Tercüman Gazeteleri*, Show TV ve radyo, Digitürk, Sky Türk oldu. Doğu Holding, *NTV*, *CNBC-E*, *Radyo NTV/MSNBC* kanallarını açtı (Erdoğan, 2007:43-49).

⁶ Doğan Gurubu, enerji ihalelerinden pay almaya uğraştı; 1997'ye kadar gazetecilik yapan Bilgin Gurubu, bankacılığa da el attı; Park Holding'in sahibi Ciner, Bilgin'le ortaklık yaparak *Sabah* ve *ATV*'yi kontrolüne aldı, Çukurova Gurubu'nun sahibi Karamehmetler'le birlikte *Cumhuriyet Gazetesi*'nin de ortağı oldu (Özsever, 2004:117). Dinç Bilgin banka almaya uğraşırken, bankası sahibi olan birinin Hükümetle muhalefet etmesinin kolay olmayacağı, gazetelerin muhalefet yapabilir olmaktan çıkacağı şeklinde yorumlar yapıldı (Akpınar, 2002:128).

basın çalışanları, “fikir iççisi” olmak yerine sıradan işçi¹ konumuna geldi; 1991’de Aydın Doğan’ın Milliyet’i TGS’den ayırmasıyla basında “sendikasılaştırma” dönemi başladı (Özsever, 2004:158-171).

1990’ların sonunda medya pazarında onaltı ulusal günlük gazete olmak üzere, internet siteleri sayesinde toplam 3500 gazete ve dergi vardı (Alver, 2011:362). 1999’da Gazeteciler Cemiyeti, *Basın Ahlak Yasaları* ile bağlantılı olarak “*Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluklar Bildirgesi*” başlıklı bir belge yayınladı. 1997’de 49 gazete, 29 dergi ve 23 kitap toplatıldı, davalar açıldı, radyo ve TV’lerde 75 yayın engellendi; 1998’de İzmir’in 40 yıllık *Hürses* gazetesi kapatıldı; gazeteci Doğu Perinçek hapse atıldı; 1998’de *Star* gazetesi yayına başladı. 1998’de basının gündemine, faili meçhul cinayetler, Susurluk kazası, RP yerine kurulan Fazilet Partisi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan’ın Siirt’te yaptığı bir konuşma neticesi tutuklanması olayları oturdu; 1999’un manşetlik gündemi, Abdullah Öcalan’ın Kenya’da yakalanarak Türkiye’ye getirilmesi, Cumhuriyet köşe yazarı Ahmet Taner Kışlalı’nın öldürülmesi ve Barış Manço’nun ölümü idi (Topuz, 2003:307-310).

1994’lerde ticari ölçüleri aşan rekabet gazeteleri birbirlerine hakaretlere yöneltti, basın saygınlığını yitirdi; gazete alma alışkanlığı, haber okumaya değil, kupon kesmeye dönüştü; 1997’de kültür promosyonu dışındaki promosyonlar kanunla yasaklandı (MEGEP, 2008:70). Tanınmış gazetecilerin aylıkları ile gazete çıkarma dönemi bitti; yayıncılık sanayiinde yeni teknolojilerle çeşitli alanları yapısında toplayan güçlü kurumlar belirdi; tirajı artırmak ve özel reklamlardan pay almak için promosyon savaşları başladı (Koloğlu, 1993:131). *Sabah*’ın ansiklopedi promosyonuna karşı, *Milliyet* ansiklopedinin sahte olduğu ve halkı yanılttığını yazarak anti-kampanya başlattı (Akpınar, 2002:194). 2001’de Sabah Gurubunun sahibi Dinç Bilgin tutuklandı; promosyon kampanyaları sonucunda *Hürriyet*, *Milliyet*, *Sabah*, *Star* ve *Akit* Gazetelerine 5 Trilyonluk para cezası kesildi; tekelleşmeyi önlemek için Medya Holdinglerinin kamu yönetiminden taahhüt işi almalarını yasaklandı; Muhabirlerin TBMM kulislerinde dolaşmaları yasaklandı (Topuz, 2003:315).

11 Nisan 1991 tarihli 3713 sayılı “*Terörle Mücadele Yasası*”, Türk Ceza Kanunu’nun 141. ve 142. maddelerini kaldırdı, ama, bunu aratmayacak şekilde basın, radyo, televizyonla propaganda yapılmasını bazı şartlarda terör suçu saymaktaydı² (Topuz, 2003:276-277).

1993’de Özal’ın ölmesiyle, Demirel Cumhurbaşkanı oldu; DYP’li Tansu Çiller ile SHP’li Erdal İnönü, 5 Temmuz 1993’de bir koalisyon hükümeti kurdu (Topuz, 2003:290-291). 1995 seçimlerine giderken Çiller-Yılmaz siyasi kavgası çok ciddi bir medya savaşına³ ve medyada eşit bölünmeye yol açmıştı (Akpınar, 2002: 127).

24 Aralık 1995 seçimlerinden sonra Erbakan’ın Refah-Partisi, Ecevit’in Demokratik-Sol-Parti’si, Yılmaz’ın ANAP’ının yeni siyasi aktörler olduğu farklı koalisyon hükümetleri kuruldu (Koloğlu, 1993:105). Yılmaz’ın, Çiller’le kurduğu ANAP-DYP ‘Anayol’ Hükümeti üç ayda dağılınca, Çiller’le koalisyona giren Erbakan 1996’da ‘Refahyol’ Hükümetininin Başbakanı oldu. Kasım’da yaşanan

¹ Gazeteciler, (212 sayılı *Basın İş Kanunu Yasası*) asgari ücret üzerinden yapılan doğal bir sözleşmenin yanısıra, yasadışı bir uygulamayla “serbest gazeteci” statüsüne girdi; Tek bir maaşla 8-10 şirketin elemanı gibi gösterilen gazeteci, aynı işverene bağlı başka dergi, gazete ve yayınlardan para alamadı, fakat gazetelerin üst düzey yöneticileri aylık 8 bin ile 150 bin Dolar arasında çok yüksek ücretler aldılar; Gazetecinin kamusal yanı ağır basan hizmet niteliği ve demokrasiye katkısı dışlandı; Fiilen gazeteci oldukları halde, gazetecilerin hukuken 212 sayılı Kanun kapsamında görülmesine basında taşarınlaşma nedeniyle olanak tanınmadı; 1998 itibarıyla *Hürriyet*’in 2.550 fikir işçisinin ancak %10’u bile 212 sayılı yasaya tabii değildi (Özsever, 2004:158-171).

² 1991’in başında 796 davalı gazeteciden 218’i hapse atıldı; Çocuklara yönelik çıkarılan *Muzır Yasası*’na dayanılarak açılan davalarda yayın organlarına milyarlık para cezası verildi (Koloğlu, 1993:105). 1993’de yaşanan Sivas katliamı, radikal dincilerle, solu karşı karşıya getirdi; Ankara DGM’nin yürüttüğü dava 1997’ye kadar sürdü; Kürt parlamenterler Meclis’te gözaltına alındı; DEP Partisi Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatıldı; *Özgür Gündem* ve *Özgür Ülke* Gazetesi kapatıldı, çalışanları gözaltına alındı (Topuz, 2003:297-298).

³ Sabah Gurubu Çiller’in arkasında Doğan Gurubu’na savaş veriyordu (Akpınar, 2002: 127).

Susurluk kazasında milletvekili ve MİT ilişkisi basın gündemi sarstı (Topuz, 2003:302-303); medyada¹ kara günler başladı.

Türk siyasi tarihinde² 1996'da RP'nin kapatılması sonrasında 1997'de ANAP-DSP-DTP koalisyonu, 1999'da DSP-MHP-ANAP koalisyonu kuruldu; ardından 2002'de erken genel seçimleriyle AK-Parti³ Hükümetleri oluşturuldu.

2001 krizinde cepheleri ayrılan medya holdinglerinin 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra oluşan siyasi iktidarı etkilemeye çalıştığı ve Hükümetle ciddi temaslara girdiği kaydedilmiştir (Bayramoğlu v.d. 2003; Alver, 2011; Özsever, 2004:122). Özal döneminde başlayan tekelleşme, 1990'larda dikey-yatay-çapraz medya tekelleşmesi (Özsever, 2004:115,123) şeklinde sürmüştür. 2000'lerde medya kurumları, sanayii ve finans sektörlerine yakınlaşmış, küresel stratejik⁴ koşullara ve Hükümetin bölgesel ve uluslararası politikalarına paralel politik saflarını belirgin kılmışlardır.

16 Kasım 2002'de AK-Parti'nin T.C. 58. Hükümet Acil Eylem Planı'nda (AEP, 2003), AB uyum sürecine yönelik yapısal değişim⁵ ve dönüşüm ile Türkiye'nin AB üyelik yükümlülüklerini üstlenilebilme yeteneği ele alınmış (www.abgs.gov.tr) ve tüm toplumsal kurumların ve şeffaf-medya⁶ öngörümü (Güz ve Saray, 2016); AB Ulusal Eylem planı'na (2019) göre katılımın ikinci aşamasına geçilmiştir.

2000'lerden beri tirajlı⁷ ve popüler gazetecilikte etkili olan gazeteler *Hürriyet*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Radikal*, *Posta*, *Yeni Şafak*, *Vatan*, *Takvim*, *Zaman*, *Anadolu'da Vakit* ve *Yeni Çağ'dır*

¹ 1995'de *Yeni Günaydın* sahibi Kutmangil öldürüldü, gazeteci yazar Aziz Nesin öldü; 1996'da Hürriyet binası ve Doğan Matbaası kurşunlandı (Koloğlu, 1993:299). Terörle Mücadele Kanunu'nun beşinci yılında 112 aydın, gazeteci, yazar cezaevine girdi, 15 gazete kapatıldı; Türkiye Gazeteciler Vakfı'nın 27 Mart 1996 Çalışma Raporu'na göre, 4 gazeteci öldürüldü, 4'ü kaçırıldı, 22'si tutuklandı, 40'ü gözaltına alındı, 13 yayın organı kapatıldı ve 77 yayın organı toplatıldı (Topuz, 2003:304).

² 1996'da DYP-RP Hükümeti Gümrük Birliği'ne girmedi; dış borç, dış açık ve cari açık arttı; RP-Ordu çatışması siyasal sorunları tırmandırdı ve 28 Şubat'la Hükümet düşürüldü (Alver, 2011:352). 28 Şubat 1997'de toplanan MGK, Başbakan Erbakan'a Sincan olayları sonrasında 'şeriatçı eylemleri' durdurması için ultimatöme verdi; 18 Haziran'da Erbakan istifa etti; RP kapatıldı; 12 Temmuz 1997'de Yılmaz, ANAP-DSP-DTP koalisyon Hükümetini kurdu; 25 Kasım 1998'de Yılmaz hükümeti devrilince, Ecevit 17 Ocak'ta azınlık hükümeti kurdu ve seçime gitti; DSP-MHP-ANAP koalisyonunu kuran Ecevit Başbakan oldu (Topuz, 2003:306-309). 18 Nisan 1999 genel seçimleri sonucunda DSP-MHP-ANAP koalisyonu kuruldu, sosyal ve ekonomik atılımlar yapıldı; bankacılık özel bir yapıya kavuştu; uluslararası tahkim kanunu çıkarıldı; 2000'lerde ekonominin olumsuz gidişi dış yatırımcıları güvensizliğe itti; kamu bankaları kaynak darlığı çektii; döviz sıkıntısı, dış açık ve cari açık arttı (Tokgöz, 2001'den akt. Alver, 2011:349). 19 Şubat 2001'de MGK toplantısında Başbakan Ecevit ile Cumhurbaşkanı Sezer arasında yaşanan siyasi bunalım ekonomik krizle birleşince, 3 Kasım 2002'de erken genel seçimlerine gidildi; Merkez sağ yerini muhafazakâr iktidara bıraktı (Alver, 2011:352). Başbakan Ecevit hastalandı.

³ 14 Ağustos 2001'de kurulan, muhafazakâr-islamcı ve liberal ekonomik uygulamaları benimseyen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK-Parti), 3 Kasım 2002 erken genel seçiminde siyasal iktidarı ele geçirdi (Alver, 2011:349) ve CHP barajı aştı; DSP, ANAP, MHP ve Genç Parti Meclise giremedi (Topuz, 2003:318-319). Recep Tayyip Erdoğan, 03 Kasım 2002 Genel Seçimlerinde AK-Parti'yi tek başına iktidara getirdi; 08 Mart 2003 Ara Seçiminde Siirt milletvekili; 15 Mart 2003'de Başbakan, 10 Ağustos 2014'de Cumhurbaşkanı oldu; 2002-2015 döneminde genel ve yerel seçimleri kazanarak iktidarda kaldı; AK Parti Hükümetleri askeri alanda NATO birlikteliğine, siyasi alanda AB'ye katılım sürecine ve enerji yatırımlarına önem verdi (Güz ve Saray, 2016).

⁴ Avrupa Gazeteciler Federasyonu'nun, "*Avrupa'daki Medya Sahipliği: Bölgedeki Tehlikeler*" Eylül-2002 Raporunda, Vivendi, Murdoch, Bertelsmann gibi büyük medya tekellerinin piyasayı yönlendirdiği, pazarı kendi tekellerine almalarının ciddi bir tehlike olduğu, AOL Time Warner ve MTV gibi köklü Amerikan şirketlerin Avrupa'da yeni yatırımlar yaptığı belirtilmiştir (Özsever, 2004:132).

⁵ Yapısal reformlar; "Kamu Yönetimi Reformu, Ekonomik Dönüşüm Programı, Demokratikleşme ve Hukuk Reformu ile Sosyal Politikalar" olarak dört ana başlıkta toplanmıştır. Enerji piyasasının rekabeti (EDP-55) ve Yap-İşlet-Devret, Yap İşlet, İşletme Hakkı Devri (EDP-56) uygulamaları (AEP, 2003) öne çıkarılmıştır (Güz ve Saray, 2016). AK Parti Hükümetleri döneminde, ulaştırma, savunma ve enerji alanlarında geliştirilen mega projeler, dünyanın jeostratejik dengelerini belirleme açısından Türkiye'ye büyük ivme kazandırmış (Güz ve Saray, 2016); sivil-asker bürokrasisi arasında sürtüşmeler yaşanmış, Ergenekon, Balyoz gibi bazı hukuki davalar açılmıştır; son dönemde Fethullahçı terör örgütü hakkında açılan soruşturmalar sürmektedir.

⁶ "5680 sayılı Basın Yasası", 1950 sonrası, 53 senede 15 kez değiştirildi; 17 Mayıs 2001 tarihinde "*Radio ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Yasayı*" değiştiren "*4676 sayılı Yasa*", Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Basın Konseyi'nin itirazlarına ve Cumhurbaşkanı Sezer'den geri dönmesine rağmen 15 Mayıs 2002'de yayımlandı; (Topuz, 2003:319). 2002'de Adalet Bakanlığı, AB uyum çerçevesinde Basın Kanununda bir değişiklik teklifi getirdi fakat tepki topladı (Topuz, 2003:324).

⁷ 2004 verilerine göre Türkiye'de gazetelerin toplam günlük tirajı hafta içi 4 milyon, Pazar günü 4,5 milyon'dur (www.medyatava.com/tiraj). 2008 verilerine göre toplam günlük tirajı 4.704.670 adet olan gazetelerden öne çıkarlar,

(Alver, 2011:363). *Hürriyet*, siyasal ve toplumsal açıdan muhafazakar, demokratik ve laik, ekonomik açıdan liberal genel yayın politikası izledi, AK-Parti iktidarı zamanında liberal ekonomik politikayı destekledi, ancak laiklik politikasının sınırlarını esnekletirdi¹; *Cumhuriyet* aydınlanmaya dayanan Cumhuriyet felsefesini, laiklik ve Kemalizm ilkelerini savunan çizgide yayın yaptı; *Yeni Çağ* ve *Ortadoğu* ulusçu ve Türkçülük çizgisini tuttu; 2002 yılı öncesi siyasal ve ekonomik açıdan liberal yayın politikası izleyen *Sabah*, Çalık gurubu tarafından satın alındıktan sonra, ılımlı siyasal İslam'a yaklaştı; kırmızı çizgisi olan laiklik politikasını aşarak, rekabete dayalı liberal, serbest piyasa ekonomi politikasını destekledi ve islami-liberal² bir yönelim izledi (Alver, 2011: 371-374).

2000'lerin haberleri³, DGM'nin yayın yasağı getirdiği F-tipi cezaevlerindeki ölüm oruçları; F-tipi cezaevleri davalarını izleyen *Kanal-D*, *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Evrensel* muhabirlerinin dövülmesi; medyada işsizlik sorunları; *Hürriyet* ve *Sabah*'a yapılan bombalı saldırılar; Gazeteciler Cemiyeti'nin faili meçhul gazeteci cinayetleri için bildiri vermesi ile devam etti (Topuz, 2003:311-314). 2000'lerin ekomik krizi medya sektörünü de sıkı ve kitlesel işten çıkarılmalar⁴ yaşandı; Ülkedeki sermayenin cepheleşmesine bağlı olarak 'medya saf tuttu'⁵ ve bu çerçevede medya araçları⁶ kullanıldı (Özsever, 2004:122).

11 Eylül 2001'de NewYork'ta İkiz kuleler'e yapılan intihar saldırıları ve sonucunda Irak'ın işgal edilmesi medyanın gündemine oturdu. 2003 yılı Amerika'nın Irak'ı işgali konusunda Bush-Blair-Berlusconi-Azner'in yorumlarıyla geçirildi, Bush'la Saddam arasında kalan birçok basın kuruluşu saygınlığını yitirdi; İletişime giren "embedded" sözcüğü ile, bazı gazeteciler belirli kılık ve kimlikle bir yerlerde "iletişim-üstü" görevlendirildi; bazıları "satılmış gazeteciler" veya "gizli örgüt ajanları" olarak algılandı (Topuz, 2003:313,325).

4. Sonuç

Küresel yönetim ve emperyalizm arasındaki ilişkilerin, kolonyal güçlerin sömürgecilik uygulamalarının terkedilmesiyle ortaya çıkan yeni hegemonya alanları ve değişen güç dengeleri ile bağlantılı olduğu düşünülebilir. *Yeni Sömürgecilik* iddialarına göre, *Yeni Dünya Düzeni* ve *Küreselleşme*, *Yeni Kolonyal Düşünce* perspektifiyle birlikte anılmaktadır. *Yeni Dünya Düzeni*'nde geleneksel olarak yapılan jeo-politik vurgu, günümüzde jeo-teknolojik alanına kaymakta ve jeoteknoloji prensipleri oluşmaktadır (Kaya, 2018). Türkiye, AB'nin muhtemel dağılıma aşamasından sonra yeniden şekillenecek güç dengesinde yerini almaya hazırlanmakta (Akman, 2017), jeo-politik konumunu stratejik amaçları doğrultusunda kullanmakta, teknolojik ilerlemeler kaydedilmekte ve mega-kalkınma projeleri gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de Başkanlık Rejiminin getirdiği güçlü liderlik anlayışı kapsamında İdare yeniden yapılanmakta ve 'küresel yönetim'in etki

Zaman, Posta, Hürriyet, Sabah, Habertürk, Milliyet, Fotomaç, Vatan, Fanatik, Sözcü, Akşam, Türkiye, Takvim, Güneş, Star, Yeni Şafak, Bugün, Cumhuriyet, Milli Gazete, Anadolu'da Vakit, Yeni Çağ, A Şok, Taraf, Radikal, Yeni Asır, Fotogol, Efsane Fotospor, Referans, Yeni Asya, Ho Tercüman, Ortadoğu, Evrensel, Yeni Mesaj, T Daily News, Birgün, Today's Zaman, Dünya, Hürses gazeteleridir (www.medyatava.com/tiraj; Alver, 2011:363).

¹ 2008'de 3,7 milyar dolar vergi cezası alan Doğan Medya Gurubu yönetiminde değişiklik yapılacağını açıkladı (Alver, 2011:386).

² İslamcı medya kesiminde 1990'lardan beri İhlas Holding'in medya yatırımları, *Türkiye Gazetesi*, TGRT TV, TGRT Radyo ve İhlas Haber Ajansı oldu; Albayraklar Gurubu'nun *Yeni Şafak Gazetesi* ve Kanal-7 TV ile ilişkisi vardı (Erdoğan, 2007:43-49).

³ 17 Ocak 2000'de Beykoz'da terör örgütü Hizbullah Çetesinin yakalanması ile başlayan medya gündemi, 5 Mayıs'da Sezer'in Cumhurbaşkanı seçilmesi, batık bankalar; tüm sanık başbakan ve bakanların aklanması

⁴ 9 Ağustos 2002'de çıkarılan *İş Güvencesi Yasası* ile toplu işten çıkarılmalar karşısında gazetecilerin hakları korundu (Topuz, 2003:322).

⁵ 2001'de Doğan ve Uzan Gurupları arasında enerji sektöründe yarış oldu; Bilgin-Ciner ve Çukurova-Uzan Gurupları arasındaki rekabetle ve Doğan-Anti Doğan çekişmesi belirginleşti (Erdoğan, 2007:43-49; Alver, 2011:398). 2002'de *Sabah* yazarlarının, Aydın Doğan'ın desteğiyle *Vatan*'ı kurmasıyla medyada gerilim başladı; 2002'de Doğan Medya Gurubu'na karşı, Bilgin-Karamehmet-Uzan ittifakı arasında savaş ve medya patronları arasında polemikler yaşandı; 24 Ağustos 2002'de Doğan medya gurubu "Yayın İlkeleri" belgesini yayımladı (Topuz, 2003:322).

⁶ Basın Konseyi Raporu'na göre Türk basını 2001'de mahkemeler, kapatma kararları, baskılar ve gazetecilere yönelik saldırılarla en sıkıntılı dönemini yaşadı; *Yeni Gündem* ve *Akit* kapatıldı; *Yeni Evrensel*, *Yeni Asya*, *Akit*, *Günlük Evrensel*, *Anadolu'da Vakit* toplatıldı. Devlet, batık bankalarla birlikte Birleşik Basın Dağıtım; Bir Numara Yayıncılık; Sabah Haber Ajansı; Gelişim Yayıncılık, C-Haber Ajansı gibi birçok medya kurumunu Bankacılık Denetleme Kurulu kontrolüne geçirdi ve en büyük medya patronu oldu (Topuz, 2003:316-317).

alanında oynadığı küresel rolün önemi artmaktadır. Türk medyası 'kalkınma' söylemleri kapsamında gelişmeleri farklı tutumlar takınarak halka anlatılmaktadır.

Küresel sistemin önerdiği politika transferleri ülke içinde yönetimde değişikliklere yol açmıştır. Kamu yönetimi anlayışı dönemsel reformlarla şekillenmiş ve idare yeniden yapılandırılmıştır. Halkın yaşanan dönüşümü içselleştirmesi için vatandaşların değişim hakkında bilgilendirilmesi gerekmiş ve tüm bu süreçler dönemin medya kuruluşları tarafından farklı kriterler ön plana çıkarılarak Türk basınına yansıtılmıştır. Ekonomik ve siyasi girdapların gölgesi altında Türkiye'nin güncel sorunlarının asıl sebepleri belirsizlik göstermiştir. Basında ilginç olayların flaş haber yapılmış, kamuoyu nezdinde sebeplerin irdelenmesi sınırlı kalmış veya arka plana itilmiştir.

Türkiye'de iyi yönetim anlayışının uygulama sürecinde görülen bazı sorunların arka planında birçok sebepler yatmaktadır: Osmanlı-Türk modernleşmesinde birbirine rakip olan Batıcı, İslamcı ve Milliyetçi medeniyet söylemleri sonucu (Duran, 2012: 18), 'modernizm' pratikleri Avrupa'da aşama kaydetmiş, fakat Türkiye'ye geç gelmiştir. Soğuk Savaş'tan sonra ABD ve AB kapsamında birçok uluslararası yardım programlarına, IMF gibi ekonomik ve idari yaptırımlar uygulayan küresel mali kuruluşlara bağımlı kalmıştır (Özcan, 2011:461). Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla gelen yaptırımların ve AB'ne üyelik sürecinde kabul edilen ekonomik ve siyasal entegrasyon sürecinin öngördüğü bazı küresel hukuk tanımlarının iç hukuka uyarlanması (Çakmak, 2012) için zaman gerekmiştir. Devletin yönetimine talip olarak iktidara gelen farklı hükümetler tarafından kalıcı ve sağlam 'idari' sistem oluşturmak yerine popülist politikalar izlenilmiştir (Topkay, 2016).

Türkiye'de küresel yönetim çerçevesinde kaçınılmaz olan gerçekleşen ulus üstü etkileşim sürecinde başrolü Devlet; idari yapılandırılma amaçlarının¹ gerçekleştirilmesinde ise Hükümetler oynamaktadır. Ülke içi etkileşimde vatandaşlar aktör olmakta ve halkın yönetime katılım refleksleri² geliştirilmektedir.

Kendi dönemine ait toplumsal sorunları çözmek durumunda kalan Hükümetler, öngördükleri politika transferlerini halk nezdinde meşru kılmak için yumuşak veya sert meşru güçler sergilemiş, iktidar çekişmelerine karşı farklı stratejiler planlamış, ülke yönetimi için 'idari' uygulamalar revize edilmiştir. Basın rejimleri dönemsel olarak değişmiş olsa da, halkın haber alma özgürlüğü Türkiye'de Anayasal güvenceye alınmıştır. Türk basınında ideolojik veya siyasi tutumlar halkın beklentileri ve tercihleri doğrultusunda dengelenmiş, gazeteler 'yandaş basın', 'besleme basın', 'orta yol' tutan ya da 'muhalif' basın' şeklinde isimlendirilmiş olsa da medya kurumları tirajlarını artırmak zorunda kalmışlardır. İdari değişim ve dönüşüm süreçlerinde, Hükümet yanlısı gazeteler genelde sanayi ve kalkınma projelerine ağırlık verirken, karşıt basın genelde siyasi ve ekonomik gelişmelerde 'dış mihrakların oyunu' şeklinde söylemlere yer vermiştir.

İdari rejimde demokratik değişim ve sosyal dönüşüm sürecinde Türkçenin kelime dağarcığına yeni kavramlar girmektedir. Değişimin vatandaşlar tarafından özümsemesi, yapılan reformların anlaşılması ve 'iyi yönetim' anlayışının yerleşmesi açısından 'idare'nin eylemleri hakkında halkın bilgilendirilmesi ve halk tabanında halkın diliyle algı oluşturulması bir gereksinim olmaktadır. Halka

¹ Küresel düzeyde toplumsal krizlerin arttığı bir dönemde ülkede özellikle yatırım alanlarında ulusal önceliklerin belirlenerek bazı radikal kararlar alınmakta; Türkiye'nin vizyonu, küresel düzene entegrasyon sürecinde yoksulluğun azaltılması, devlet-özel sektör ortaklığı, bölgesel sorunların çözümünde yerel yönetimlere yetki kaydırılması ve sosyal girişimcilik alanlarında oluşturulmaktadır. Türkiye'nin küresel düzende yerini alması amacıyla, örneğin 2023 vizyonu gibi, somut hedefler belirlenmekte, uygulanabilir politikalar belirlenmekte ve programlar oluşturulmakta ve Planlı Döneme geçişten bu yana uygulanan Kalkınma Planları çerçevesinde oluşturulan temel politikaların süreklilik esasına göre geliştirilmesine önem verilmektedir. Demokratik düzenin Anayasal çerçevede korunmasına sadık kalmakta, yetki ve sorumluluğu olan idari birimlerin 'iyi yönetim' anlayışıyla her kesimin mutabakatını alarak halkla uzlaşma içinde oldukları bir yönetim için çaba sarf edilmektedir. ² Eğitim, kalkınmanın anahtarıdır (Adem, 2005: 103-104). Bu doğrultuda, örneğin KOSGEB projeleriyle fırsat eşitliği tanınarak girişimcilik özendirilmekte, yerel Belediyelerde katılımcılara bilgi ve beceri kazandırılmakta ve halkın eğitimine önem verilmektedir. Devletin yeni kamu yönetimi anlayışıyla yeniden yapılanması ve bir sistem oluşturulması sürecinde, örgütsel öğrenim ve kurumsal öğrenimin yanı sıra Demokratik rejimin özümsemesi açısından vatandaşlara yönelik bireysel öğrenmenin toplumsal refahın gelişimini sağlayan unsurlar arasında olması kaçınılmazdır.

yönelik iletişim, medya kurumları üzerinden sağlanmakta, özellikle her eve günlük giren gazetelerde adı konulmadan 'kalkınma gazeteciliği' misyonu gözlemlenmektedir.

Türkiye'de yapılan idari değişimlerin halka yansıtılması, bu görevi temelde üstlenmiş olan basın kurumları üzerinde de gazetecilik türleri farklılaşması şeklinde bir etki alanı yaratmış ve 'kalkınma gazeteciliği' adı konulmadan önemli roller üstlenmiştir.

Başkanlık sistemine geçmiş olan Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı değişim ve dönüşüm sürecinin, 'idare'yi denetlemek görevini üstlenen medya açısından kalkınma gazeteciliği kapsamında idare-medya ilişkilerini betimlenmesi ve halka yönelik iletişimde, kavramsal terimlerin özgün etimolojik anlamlarına göre açıklanması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Adem, M. (2005). Avrupa Birliği'nin İstihdam ve Sosyal Politikası. *Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Eğitim Politikası*, 103-104. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aggarwala, N. K. (1978). News with Third World perspective: A Practical Suggestion. *The third world and press freedom*, 197-209. New York: Preager.
- Akman, Ü. G. (2017, 3 Mayıs). Yeni Dünya Düzeni Şekillenirken 'Türkiye'. Erişim adresi: <https://www.stratejikortak.com/2017/05/yeni-dunya-duzeni.html>
- Akpınar, H. (2002). *Onların Hikayesi.Nasıl Gazeteci Oldular?*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Aksoy, M. (1993). *Devlet ve Basın*. Devlet ve Basın Paneli, 10 Ekim 1992, Milli Kütüphane, Ankara: ÇGD Yayınları.
- Aldıkaçtı, O. (1982). *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Alver, F. (2011). *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Atasayan, M. G. (2012). *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*. 11. Baskı, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Bal, İ. (2004). Türk Dış Politikasının 87 Yıllık Analizi. Erişim adresi: <http://dispolitikadakrizyonetimi.blogspot.com/2011/03/turk-ds-politikasnn-87-yllk-analizi.html>
- Barbak, A. (2017). Türkiye'de Kamu Politikası Sürecinde Güvenlik-Kalkınma Bağı: Ulusal Kalkınma Planları Üzerine Bir Araştırma. *ÜİİD-IJEAS*, (18), 263-288.
- Beattie, A. (2017, May 18). The end of globalisation? Don't be so sure. Erişim adresi: <https://www.ft.com/content/7ce70ec0-3af4-11e7-ac89-b01cc67cfeec>
- Bratich, Z. J. (2008). *Conspiracy Panics, Political Rationality and Popular Culture*. State University of New York Press.
- Çakmak, N. M. (2012). Global İdare Hukuku Tartışmaları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XVI (3), 121-135.
- Ceyhun, D. (1984). *Bab-ı Ali'nin Şu Son Kırk Yılı*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Chalkley, A. (1980). Development journalism-a new dimension in the information process. *Media Asia*, 7(4), 215-217.
- Chase-Dunn C. ve Grimes, P. (1995). World-Systems Analysis. *Annual Review of Sociology*. (2), 387-417.
- Duran, B. (2012). *Türk Dış Politikası Yıllığı*, 16-37. Ankara: SETA Yayınları.

- Epperson, A. R. (1985). *The Unseen Hand. An Introduction into the Conspiratorial View of History*. Tucson-Arizona: Publius Press. Erişim adresi: <https://archive.org/details/TheUnseenHand-Epperson/page/n207>
- Epperson, A. R. (1990). *The New World Order*. 5. Baskı, Tucson-Arizona: Publius Press. Erişim adresi: <https://archive.org/details/A.RalphEppersonTheNewWorldOrderPdf/page/n9>
- Erdoğan, İ. (2007). *Türkiye’de Gazetecilik ve Bilim İletişimi. Yapısal Özellikler Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi İF Yayın.
- Ertan, A. S., Putterman, L. ve Fiszbein M. (2012). Determinants And Economic Consequences Of Colonization: A Global Analysis. *Working paper of Brown University, Department of Economics*. Erişim adresi: https://www.brown.edu/academics/economics/sites/brown.edu/academics/economics/files/uploads/2012-5_paper.pdf
- Eşel, O. G. (2011). Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinde Basın Sansürü ve Pulliam Davası. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 145-162.
- Falk, R. (1997). Resisting ‘globalisation-from-above’ through ‘globalisation-from-below’. *New Political Economy, Issue 1: Globalisation and the politics of resistance*, 2(1), 17-24.
- Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*. Çeviren Cumhur Atay, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Goldfrank, W. L. 2000. Paradigm Regained? The Rules of Wallerstein's World-System Method. *Journal of World-Systems Research*. 6(2), 150-195.
- Griffoli, M. T. (2017). Banking On Change. New technologies promise to reshape the financial services industry. *Finance & Development*, 54(3), 26-29.
- Gürkan, N. (1998). *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güz, N. ve Saray, G. (2016). Ak Parti Hükûmetlerinin Nükleer Enerji Politikalarının Türk Basınında Tartışılması (2000-2016 Dönemi). *Bilig, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi; 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü ve Türkiye Demokrasisi Özel Sayısı; (79)*, 129-158.
- ICA (1978). *An Outline of American History*. 1978, Handbook prepared by the International Communication Agency (ICA). Ankara: Embassy of the United States of America.
- IMF. (2000). International Monetary Fund, May 2000, World Economic Outlook, , Washington D.C. Erişim adresi: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2016/12/31/Asset-Prices-and-the-Business-Cycle>
- Katsamunskaja, P. (2016). The Concept of Governance and Public Governance Theories. *Economic Alternatives*, (2), 133-141.
- Kaya, Ş. (2018, 3 Temmuz). Yeni Dünya Düzeni Jeopolitikten, Jeoteknolojiye Evrilirken. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sahver-kaya/yeni-dunya-duzeni-jeopolitikten-jeoteknolojiye-evrilirken-40884472>
- Kazgan, G. (2000). *Küreselleşme ve Ulus Devlet Yeni Ekonomik Düzen*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kohn, M. ve Reddy, K. (2017). Colonialism. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Fall 2017 Edition*. Erişim adresi: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/colonialism/>
- Koloğlu, O. (1993). *Türk Basını, Kuvayı Milliye’ den Günümüze (70. Yılında Cumhuriyet Basını)*. Kültür Bakanlığı Yayınları Demokrasi Klasikleri Dizisi. Ankara: Profil Yayıncılık.

- Kovac, P. ve Gajduschek, G. (2015). *Contemporary Governance Models and Practices in Central and Eastern Europe*. Bratislava: NISPAcee Press.
- Kunczik, M. (1988). *Concepts of journalism, North and South*. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Livesey, F. (2017). *From Global to Local, The Making of Things and the End of Globalisation*. London: Profile Books.
- MEGEP (2008). *Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi, Gazetecilik*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi. Ankara: MEGEP Yayınları.
- OECD (2016). *Development Co-operation Report of 2016: The Sustainable Development Goals as Business Opportunities*. Paris: OECD. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/dac/DACnews%20July%202016.pdf>
- Ogan, C. L. (1982). Development journalism-communication, the status of the concept. *Gazette*, 29(1-2), 3–13.
- Övgün, B. (2007). Bir Politika Transferi Örneği: Kalkınma Ajansları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62(3), 234-255.
- Özcan, A. B. (2011). Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 11(22), 445-465.
- Özdemir, G. (2013). Good Governance in Sustainable Human Development: A Subnational Case in Turkey. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta-Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara.
- Özkan, Ö. (2009). Avrupa Birliği Sürecinde Türk Yazılı Basınının Yaklaşımı ve Avrupa Birliği'ni Sunumu (1995-2005). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özsever, A. (2004). *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Patel, A. M., Xavier, R. J. ve Glen, B. (2005). Toward a model of organizational legitimacy in public relations theory and practice. *Proceedings International Communication Association Conference*, 1-22, New York. Erişim adresi: <https://eprints.qut.edu.au/10132/1/10132.pdf>
- Peters, B. G. ve Savoie, D. J. (2000). *Governance in the Twenty-first Century, Revitalizing the Public Service*. Canadian Centre for Management Development. Kingston-Ontario: McGill-Queen's University Press.
- Richstad, J. (2000). Asian journalism in the twentieth century. *Journalism Studies*, 1(2), 273–284.
- Robertson, R. (2000). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. First published in 1992. Theory, Culture & Society series. New Delhi: Sage Publications.
- Romano, A. R. (2005). Asian journalism: News, development and the tides of liberation and technology. *Journalism and democracy in Asia*, 1–14. London: Routledge.
- Romano, A. R. ve Hippocrates, C. (2001). Putting the public back into journalism. *Journalism theories in practice*, 166–184. Melbourne: Oxford University Press.
- Said, E. (1979). *Orientalism*. New York: Vintage Books-Random House.
- Saray, G. (2014). Küreselleşmenin Türk Kamu Yönetimine Etkisi İle Birleşmiş Milletler Ve Avrupa Birliği Çerçevesinde Türkiye'de Kapasite Geliştirme. *Afro-Avrasya Coğrafyasında Kamu Yönetimi Uygulamaları ve Sorunları, KAYFOR-XI-2013*, 446-466. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Shah, H. (1992). Development news: Its potential and limitations in the rural United States. *The Journal of Development Communication*, (3), 9–15.

- Skocpol, T. (1977). Wallerstein's World Capitalist System: A Theoretical and Historical Critique. *American Journal of Sociology*, 82(5), 1075-1090.
- Sobacı, M. Z. ve Köseoğlu, Ö. (2016). *Başkanlık Sistemlerinde Yerel Yönetimler ABD, Brezilya, Şili, Endonezya ve Güney Kore*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Bayramoğlu, A., Bulaç, A., Madra, Ö., Talu, U., Paker, C., Alpay, Ş. ve Sönmez, M. (2003). Medyanın Krizi, Krizin Medyası, Medya Nereye?. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Mali Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Yayın*, 18(202), 5-45.
- Sorinel, C. (2010). Immanuel Wallerstein's World System Theory. *Universitaty Ovidius Constaă, Faculty of Economic Sciencies, Annals of Faculty of Economics*, 1(2), 220-224.
- Stohl, M. ve Lopez, G. (1998). Westphalia, the End of the Cold War and the New World Order: Old Roots to a New Problem. *Conference on Failed States and International Security: Causes, Prospects, and Consequences*. Purdue University, West-Lafayette. Erişim Adresi: http://www.comm.ucsb.edu/faculty/mstohl/failed_states/1998/papers/stohl-lopez.html
- Tokgöz, E. (2001). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2001)*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Topkay, Ö. (2016). Sosyal Politika Bağlamında Dünyada Sağlık Politikalarının Tarihsel Gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 702-722.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'dan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Topuz, H., Öngören, M.T., Aziz, A. ve Önen, M. (1990). *Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni. Özgür, Özerk ve Çoğılcu Alternatif*. İstanbul: TÜRSER-İLAD.
- Tosunoğlu, Ş. (2015). Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları Politikası: Eğilimler ve Hedefler. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(10), 8-29.
- UNDP (1997). *Governance and Sustainable Human Development: A UNDP Policy Document*; UNDP Management Development and Governance Division of the Bureau for Policy and Programme Support, New York: Oxford University Press. Erişim adresi: <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/Discussion-Paper--Governance-for-Sustainable-Development.pdf>
- Wallerstein, I. (2011). *The Modern World System I: Capitalist Agriculture and the Origin of the European World Economy in the Sixteenth Century*. (Previously published by Academic Press Inc. in 1974). With a new prologue. California: University of California Press.
- Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis, An Introduction*. 5. Baskı. Durham-NC: Duke University Press.
- World Bank (1994). *Development in Practice. Governance-the World Bank's experience*. Washington-DC: World Bank Publication.
- Bilderberg-toplantıları. (2005). Erişim adresi: <https://forum.donanimhaber.com/bilderberg-toplantilari--4554088>
- Nasr, S.V.R. (1999). European Colonialism and the Emergence of Modern Muslim States. *The Oxford History of Islam*, 549-600. (Edit: J. L. Esposito). Oxford University Press, NewYork.
- Europe's colonial expansion, 1820-1939. Erişim adresi: <https://www.the-map-as-history.com/European-colonization-19th-20th-centuries>
- AEP (2003, 3 Ocak). T.C. 58. Hükümet Acil Eylem Planı. Erişim adresi: <https://www.linux.org.tr/wp-content/uploads/2010/04/AcilEylemPlanı.pdf>
- AB Ulusal Eylem planı (2019). Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/uepii.pdf

- Xiaoge, X. (2009). Development Journalism. *The Handbook of Journalism Studies*, 357-370. (Edts: K. Wahl-Jorgensen and T. Hanitzsch), ICA handbook series. New York: Routledge
- Young, R.J.C. (2001). *Postcolonialism: An Historical Introduction*. Oxford-UK: Blackwell Publishing.

DEVELOPMENT JOURNALISM IN TURKEY WITHIN THE SCOPE OF GLOBAL GOVERNANCE APPROACH AND ADMINISTRATION-MEDIA RELATIONS

Extended Abstract

Aim: This paper examines the Turkish press within the framework of 'development journalism', a kind of journalism responsible for informing the public about the administrative changes and transformation processes experienced by the country, by considering the 'global governance' concepts and 'globalization' phenomenon affecting the development of the nation states.

Method(s): It is assumed in the research design that long or short term administrative problems during the development phases of Turkey had an impact on the implementation of journalistic practices. In this study, only a descriptive situation is detected. Some anti-systematic tendencies in State-Administration could be observed in the historical process, where the dense break points spread over time in an epoch-tunnel; and the order settled in the administrative area could be suddenly reversed by some causal relation. Therefore the 'administration-media' relations have been tried to be handled in connection with the administrative control of new governance actors during the development phases of Turkey endeavoring for better public management implementation.

Findings: Background issues hiding behind the administrative problems in Turkey during relevant development periods, have been characterized by a feature of uncertainty under the influence of populist politics exhibited over time by different governments in power since the cold-war. There are many historical reasons for the disruptions in the administrative practices during the post-war recovery period and planned development phases of Turkey within the domain of the new governance and globalization approach. These include the late arrival of 'modernism trends' to Turkey; followed by the dependence on international aid programs of US and EU; taking sides by international economic and military agreements; long durations to adapt the definitions of internal law to domestic law. Utilitarian practices of the new governance conception that developed after the abandonment of open or hidden colonial practices have also created an impact on the development of journalism and the differentiation of journalism genres.

Conclusion: 'Development journalism' has played an important role in reflecting public administrative changes in Turkey to the public, which was never subjected to colonial rule by the West. Although there were frustrated Administration-media relations in Turkey during development-period, which from time to time impeded the timely informing the citizens about the changes, it can be said that the Turkish press helped to complete the assimilation of the transformation by the Turkish society.

'Administration-media' relations may enlighten the subsequent comprehensive studies on the transition process of Turkey into the 'Presidential system' exerting new type of governance. Media as a 'Fourth Estate' under the guise of 'development journalism' preserves the duty to inform citizens impartially about all the aspects of the new public administration practices.

